

205235

53

Nr. 17.

20 fl.

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII“

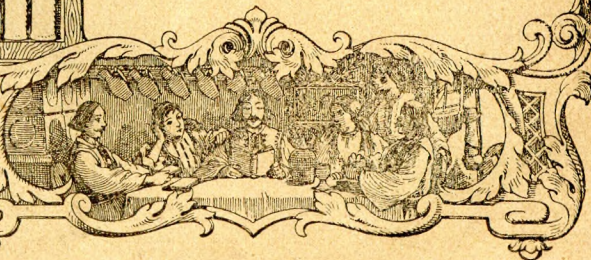
Cluj / Central University Library Cluj

„ASTRA“.

Informațiuni

asupra scopurilor și instituțiilor

„Asociații pentru literatura
română și cultura poporului român.“

Biblioteca populară a „Asociațiunii“.

„ASTRA.”

— • • • —

BCU Cluj
Informațiuni

asupra scopurilor și instituțiilor

„Asociațiunii
pentru literatura română și cultura poporului român.”

SIBIU,
Editura »Asociațiunii«.
1904.

205235

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiparul lui W. Krafft în Sibiu.

De întroducere.

Adunarea generală a »Asociațiunii«, ținută în Sibiu la 21 și 22 Septembrie 1901, în urma unei propuneri prezentate de D. Ant. Palladi, a decis editarea în »Biblioteca populară a Asociațiunii« a unei publicațiuni, menită a populariza scopurile și instituțiunile Asociațiunii în cercuri cât se poate mai largi.

Scopul urmărit prin editarea acestei publicațiuni, determină în mod destul de precis cadrele în cari va avea să rămână scrierea prezentă. Anume, având să fie în primul rând un mijloc de popularizare a vechii noastre instituțiuni culturale, credem că va corespunde meniunii sale mai bine atunci dacă va putea servi sfetnicilor naturali ai poporului ca îndreptar practic pentru prezentarea lucrării ce o săvârșește și a mijloacelor de cari se folosește Asociațiunea pentru înaintarea culturală a poporului nostru, ca pe această cale să deștepte interesul și să câștige concursul tuturor prietinelor progresului nostru cultural, pentru frumoasa noastră instituțiune.

Nu poate fi deci chemarea scrierii de față, să dea istoricul complet al »Asociațiunii«, care este și va rămâne fără îndoială și pentru viitor un însemnat moment al istoriei și dezvoltării noastre naționale, dar a cărui apretiere critică va trebui rezervată unei publicațiuni speciale, care independent de ori-ce tendențe de propagandă, să analizeze fazele înființării și activității »Asociațiunii« numai sub considerațiuni

istorice-culturale. Și credem că aniversarea semiseculară a întemeierii »Asociațiunii«, de care ne mai despărțește timp de abia câțiva ani, va fi cea mai nimerită ocaziune pentru editarea unei asemenea publicațiuni în condițiuni demne de importanța lucrului.

În scrierea prezentă ne vom restringe deci la o scurtă expunere a fazelor înființării Asociațiunii și la remarcarea momentelor mai însemnate ale vieții și activității sale de preste patru decenii, și vom insista apoi mai pe larg asupra singuraticelor instituțiuni prin cari Asociațiunea caută a realiza scopurile ce le urmărește.

Mențiunea acestor instituțiuni și modalitățile în cari se validează, vor putea convinge pe toți prietinii dezvoltării culturale a poporului român despre marea însemnătate a lucrării săvârșite de Asociațiune, precum și despre aceea că sprijinirea acestei instituțiuni este pentru toți fiii credincioși ai neamului nostru o adevărată *datorință națională*.

Sibiu, 1904.

Secretariatul Asociațiunii

pentru literatura română și cultura poporului român.

Înființarea „Asociațiunii“.

În timpul epocal de renaștere națională, care a urmat pentru întreg poporul român din monarhia austroungară după absolutismul inaugurat la sufocarea revoluțiunii din anii 1848/9, fruntașii Românilor din Transilvania au simțit cu toții, că chiar și între stările politice ce în acele timpuri se păreau încă relativ favorabile pentru poporul nostru, acesta numai atunci va putea ocupa un loc demn între națiunile conlocuitoare și numai sub acea condițiune se va putea validă în mijlocul lor, dacă prin o muncă intensivă pe toate terenurile vieții sale naționale va căuta să se ridice la treapta popoarelor culte, — și din această cauză, cu un zel admirabil și cu o rară abnegațiune, au început a creă o întreagă serie de instituțiuni culturale.

Din această mișcare s'a născut și petițiunea ce la impulsul dat de Pretorul Ioan Pușcariu în organele presei române, a fost adresată în 10 Maiu 1860 Locotenenței c. r. transilvane de cătră 171 distinși bărbați români din Transilvania, în frunte cu Capii bisericilor române, Metropolitul Al. S. Șuluțiu și Episcopul A. Baron de Șaguna, și prin care s'a cerut voie de a țineă o adunare consultativă pentru înființarea unei »Asociațiuni pentru literatura și cultura poporului român«.

Prezidiul Locotenenței transilvane înainte de a încuviința cererea înaintată, a cerut la 12 Iulie 1860, sub Nr. 2475, prezentarea statutelor Asociațiunii proiectate (»măcar și numai în schițe generale«), și după-ce Episcopul Șaguna la 6 De-

cembre 1860 s'a conformat acestei provocări și a prezentat un proiect de statute, Locotenența la 22 Ianuarie 1861 (sub Nr. 84) a »dat împuternicire spre pregătirea măsurilor pentru înființarea unei reuniuni spre înaintarea literaturii și culturii poporului român, apoi spre propășirea agriculturii și industriei«.

În virtutea acestei autorizațiuni Episcopul Șaguna a convocat pentru 9/21 Martie 1861 o conferință la Sibiiu, care apoi, în mai multe ședințe, a stabilit statutele Asociațiunii. În această lucrare conferința s'a servit de 3 proiecte, redigiate independent de George Barițiu, Timoteiu Cipariu și Ioan Pușcariu. Din aceste 3 proiecte a compus și Episcopul Șaguna elaboratul înaintat Locotenenței la 6 Decembre 1860, și tot pe această bază au lucrat și referenții conferinței, Ioan Pușcariu și Consilierul Aldulianu, proiectul primit în ședința din 11/23 Martie 1861 și înaintat spre aprobare în 28 Martie 1861.

După-ce proiectul de statute, prin preaînalta decisiune a M. S. Împăratului din 6 Septembrie 1861, a fost aprobat cu singura modificare la § 5, că alegerea membrilor, cari nu sunt supuși austriaci, să fie condiționată de învoirea guvernului, Episcopul Șaguna a convocat prima adunare generală de constituire, care s'a ținut în Sibiiu la 23—26 Octobree (4—7 Novembre) 1861.

Adunările generale.

În scopul de a remarcă momentele mai însemnate din viața Asociațiunii, vom da în cele următoare o scurtă consemnare a adunărilor generale, ținute dela 1861 încoace, și vom aminti la fie-care chestiunile mai importante de cari s'a ocupat. .

Prima adunare generală de constituire, ținută — după cum am mai amintit — la 4—7 Novembre 1861 în *Sibiiu*, a fost preocupată mai ales de crearea fondurilor trebuincioase pentru activitatea viitoare a Asociațiunii prin acuirarea unui număr cât mai mare de membri, și în vederea greutăților începutului și a stărilor de atunci, a obținut în această direcțiune rezultate conziderabile, încât s'au înscris încă la constituire 9 membri fondatori (între cari Metropolitul Șiluluțiu cu fl. 2000.— și Episcopul Șaguna cu fl. 1050.—) și 211 membri ordinari. S'a constituit apoi Comitetul central sub prezidiul Episcopului Șaguna, alegându-se vice-prezident Canonicul *Tim. Cipariu*, prim-secretar George Barițiu, iar membri în comitet: Ilie Macelariu, Sever Axente, Const. Papfalvi, Petru Manu, Sava Popoviciu, Ioan Popasu, Nic. Popea, Iac. Bologa, Gavr. Munteanu, Ioan Antonelli, Dr. Ioan Nemeș și Dr. P. Vasici. Sub conducerea acestei distinse pleiade și-a inaugurat »Asociațiunea« activitatea mult promițătoare și a făcut primul început prin instituirea mai multor stipendii școlare și prin inițierea unei publicațiuni asupra urzirei sale. Cancelaria comitetului a fost adăpostită în Seminariul Diecesan.

A doua adunare generală s'a ținut în *Brașov* la 28 Iulie 1862, și a fost împreunată cu o expozițiune de produse agricole și industriale, la care poporul român din țeară s'a prezentat în condițiuni preste așteptare mulțămitoare. Desbaterile adunării au fost preocupate de chestiuni științifice-literare, declarându-se pentru adoptarea alfabetului latin și a ortografiei etimologice, precum și pentru înființarea a trei secțiuni științifice (filologică, istorică și fisico-naturală). Un deosebit nimb a dat acestei adunări o serie de disertațiuni de valoare, între cari a lui G. I. Munteanu despre ortografie, a lui T. Cipariu despre principiul etimologic, a lui G. Barițiu despre artele frumoase, etc. Numărul membrilor la această adunare a trecut preste 550.

A treia adunare generală a avut loc la 7 și 8 Septembrie 1863 în *Blaj*, a fost prezidiată de vice-prezidentul Tim. Cipariu, și a constatat sporirea averii Asociațiunii preste fl. 10.000.—.

Tot T. Cipariu a prezidiat și a patra adunare generală, ținută la 1 și 2 August 1864 în *Hateg*, și a cincia convocată la *Abrud*, pentru 28 și 29 August 1865, adunări ilustrate prin o serie de disertațiuni de T. Cipariu, Dr. I. Hodoș și I. Rusu din domeniul istoriei, și de G. Barițiu din științele tehnice.

În a șasa adunare generală ținută în 28 și 29 August 1866 la *Alba-Iulia* sub prezidiul prezidentului Baron de Șaguna și în prezența Metropolitului Șiuluțiu, s'a decis înființarea unui organ publicistic al Asociațiunii și s'au luat dispozițiuni în scopul unificării ortografiei.

În proxima adunare generală, ținută în *Cluj* la 26 până 29 August 1867, reconstituindu-se conform statutelor comitetul central, a fost ales prezident, vice-prezidentul gubernial *Baron Vasiliu Ladislau Popu*; care a condus proximele două adunări

generale, a opta, ținută în *Gherla* la 25 și 26 August 1868 și a noua, care a avut loc în 1869 la *Șomcuta-mare*, și a luat primele dispozițiuni pentru înființarea agenturilor comunale ale Asociațiunii.

A zecea adunare generală, ținută la 1870 în *Năsăud* a dat un însemnat avânt dezvoltării materiale a Asociațiunii prin înscrierea a 44 comune din acel district, între membrii pe viață. În adunările proxime, ținute la 1871 în *Făgăraș* și la 1872 în *Sebeș*, cari s'au ocupat numai cu agendele curente, nu s'au luat hotărâri de însemnătate mai durabilă, iar în 1873, anul morții Metropolitului Baron de Șaguna, nu s'a ținut adunare generală.

La 1874 Asociațiunea s'a întrunit în *Deva* și s'a ocupat de diferite chestiuni de interes literar. Tot aici s'a reconstituit comitetul central și a fost reales președintele Baron Popu, care însă în primăvara anului viitor a trecut din viață.

În locul lui adunarea generală ordinară din 1875, ținută în *Reghin*, a ales preșident pe consilierul aulic i. r. *Iacob Bologa*. La acest timp averea administrată de Asociațiune se urcase la aproape fl. 80.000.—.

La 10 și 11 August 1876 s'a ținut a cincisprezecea adunare generală în *Sibiu*, în care au fost înființate de fapt secțiunile științifice, de astădată însă fără succes durabil.

În proxima adunare generală, ținută la 1877 în *Blaj*, care a ales preșidenții secțiunilor științifice (T. Cipariu, G. Barițiu și Dr. P. Vasici), s'a reconstituit comitetul central și a fost ales: preșident al Asociațiunii *Timoteiu Cipariu*, iar vice-preșident *Iacob Bologa*.

La 1878 adunarea generală s'a ținut în *Șimleu* sub preșidiul prim-secretarului G. Barițiu și după votarea de sub-

vențiuni pentru Reuniunea industriașilor din Cluj și pentru Școala de fete din Câmpeni, a desbătut ideea aranjării de expozițiuni industriale. *

Adunarea generală următoare, ținută la *Sighișoara* în 1879, a trebuit să constate faptul regretabil, că încercarea făcută cu instituirea secțiunilor științifice nu a succes și că din această cauză a fost întreruptă și aparițiunea revistei Asociațiunii. Adunarea aceasta a rămas însă memorabilă pentru motivul, că aici a fost prezentată prin Anania Trombițaș, prima propunere pentru înființarea *școlii de fete* a Asociațiunii. Chestiunea expozițiunii agricole și industriale a fost și de astădată din nou desbătută.

La 1880 adunarea generală s'a ținut în *Turda*, unde s'a prezentat prima lucrare a secțiunii de științe naturale, în urma căreia a fost premiată scrierea lui Flor. Porcius despre »Flora phanerogamă din districtul Năsăudului«. Tot aici s'au luat dispozițiunile definitive pentru arangiarea unei expozițiuni în Sibiu și s'a decis reactivarea revistei »Transilvania«. La reconstituirea comitetului central a fost reales prezidiul de până aci.

În vederea expozițiunii proiectate, adunarea generală următoare s'a ținut la 15—17 August 1881 în *Sibiu*. Programul expozițiunii a fost publicat încă la 25 Novembre 1880, însă guvernul, sub pretext că în statutele »Asociațiunii« nu este prevăzută aranjarea de expozițiuni, a interzis comitetului central realizarea proiectului său și din această cauză expozițiunea a fost aranjată și inaugurată la 27 August 1881 sub altă firmă, dar cu succes deplin. Ori-ce nume a purtat această expozițiune, care a prezentat poporul nostru lumii culte ca un element de forță în statul ungar, va rămâne

în totdeauna un titlu de merit pentru Asociațiunea noastră din al cărei sân s'a născut.

Adunarea generală următoare, ținută în *Dej* la 1882, s'a ocupat mai mult cu chestiunile ce priviau averea »Asociațiunii«, iar în anul 1883 adunarea s'a ținut în *Brașov*, unde după realegerea prezidiului și comitetului central, s'au votat fondurile trebuincioase pentru cumpărarea unei case în preț de fl. 27.684'82, ca »Asociațiunea« să aibe în viitor adăpostul său propriu, și s'a aprobat propunerea comitetului pentru înființarea școalei de fete a »Asociațiunii«. Această importantă instituțiune, despre care vom vorbi într'un capitol special, a preocupat și adunările generale proxime, ținute la 1884 în *Orăștie*, la 1885 în *Gherla*, la 1886 în *Alba-Julia* (unde s'a reales din nou prezidiul și comitetul) și la 1887 în *Sibiiu*.

Scurt timp după această adunare a încetat din viață prezidentul »Asociațiunii«, ilustrul Tim. Cipariu, și la 30 Maiu 1888 a decedat și vice-prezidentul Iac. Bologa. Spre a eterniză memoria acestor binemeritați frunțași ai »Asociațiunii«, adunarea generală proximă ținută la *Abrud* în 1888, a decis procurarea portretelor lor pentru sala festivă a școalei de fete, și a ales prezident pe *George Barițiu*, iar vice-prezident pe arhimandritul Nic. Popea, a cărui alegere însă nu a fost aprobată de guvern.

Sub conducerea noului prezident s'a ținut la 1889 adunarea generală în *Făgăraș*, unde s'a reconstituit comitetul, re alegându-se prezidentul George Barițiu, iar vice-prezident fû ales vicarul arhiepiscopesc arhimandritul *Dr. Il. Pușcariu*. Cu această ocasiune s'au ales primadată 6 membri suplenți în comitetul central.

În 1890 adunarea generală s'a ținut la *Reghin*, iar în

1891 la *Hateg*. Aici s'a luat act de donațiunea însemnată a fericitului Ioan Olteanu.

În anul următor 1891 adunarea generală s'a întrunit la 15 August în *Sibiiu*, unde s'a anunțat obținerea dreptului de publicitate pentru școala de fete a »Asociațiunii« și s'a reconstituit comitetul central, realegându-se prezidiul și ocupându-se locul de prim-secretar, devenit vacant prin moartea distinsului pedagog *Ioan Popescu*, prin alegerea asesorului consistorial *Zacharia Boiu*.

În anul următor, la 2 Maiu 1893, trece din viață prezidentul George Barițiu, care timp de trei decenii a servit cauza »Asociațiunii« cu o abnegațiune fără păreche și a cărui memorie va rămâne inseparabilă de toate lucrările și creațiunile realizate în sânul instituțiilor noastre dela cea dintâiu oară a înființării sale. În apretierea meritelor neperitoare ale acestui mare bărbat, comitetul central a instituit un fond special, numit după dânsul și destinat pentru înaintarea literaturii române din țeară.

Proxima adunare generală ținută în *Năsăud* (din cauza cholerei abia la 22 Octombrie 1903) a ales prezident pe prepositul capitlului metropolitan din Blaj, *Ioan M. Moldovan*, iar adunarea următoare, întrunită la 26 August 1904 în *Sebeșul-săsesc*, s'a ocupat numai cu afaceri curente.

Adunarea generală ținută în *Blaj* la 1895, a fost una dintre cele mai importante în viața Asociațiunii, încât a avut să execute modificarea statutelor pretinsă de guvernul ungar pentru diferite motive de caracter politic și de drept public. Prin deslegarea fericită a acestei probleme, care a impus Asociațiunii o luptă grea și îndelungată, s'au pus baze nouă și largi pentru viitoarea desvoltare a instituțiunii noastre și s'a inaugurat pentru dânsa o frumoasă epocă de înflorire.

De aci înainte Asociațiunea a încetat a fi numai a Românilor din Transilvania cum fusese timp de un sfert de secol, și a devenit suprema instituțiune culturală a întreg poporului român de sub coroana ungară, desvoltându-se mereu și înaintând neîntrerupt pe calea progresului.

După adunarea generală din Blaj, la care a fost reales prezidiul și comitetul central, iar locul devenit vacant prin demisiunea prim-secretarului Zach. Boiu a fost ocupat cu prim-secretarul actual *Dr. C. Diaconovich*, — Asociațiunea a trecut pentru prim dată frontierele Transilvaniei și s'a întrunit în 1896 la a XXV-a adunare generală în centrul bănățean *Lugoș*.

La această splendidă adunare, cu ocaziunea căreia s'au întrunit în Lugoș 22 coruri de plugari din diferitele ținuturi ale Banatului, au fost ventilate pentru prim dată, în raportul prim-secretarului, înființarea Muzeului istoric și etnografic și a secțiunilor științifice-literare, cari de atunci încolo au și fost realizate și formează astăzi două instituțiuni de mare importanță în sânul Asociațiunii.

Chestiunea Muzeului a fost obiectul principal al adunării generale ținută la 1897 în *Mediaș*, și că hotăririle luate cu această ocaziunea au fost bine cumpănite și puse pe baze reale, dovedește pe deplin faptul îmbucurător, că după abia 7 ani palatul Muzeului s'a și ridicat în condițiunile cele mai mulțămitoare.

În anul 1898 »Asociațiunea« și-a ținut adunarea generală în *Beiuș*, vechiul focar cultural al Românilor din Bihor. Desvălirea steagului culturei noastre naționale în aceste ținuturi ale țerii, a fost pentru toți Românii o impunătoare și însuflețitoare serbătoare. În această adunare generală a fost prezentat primul volum al »Enciclopediei Române« și a fost reales prezidiul și comitetul central.

Adunarea generală din 1899 s'a ținut în *Deva*, iar la 1900 în *Băile Herculane*, unde s'a stabilit Regulamentul secțiunilor științifice literare și s'au ales membrii acestora. Cu această ocaziune publicul întrunit la adunare, a făcut o memorabilă excursiune pe Dunărea de jos, vizitând locurile de deosebit interes istoric-național din acele părți și fiind primit pe teritoriul regatului român, la Turnul-Severin, cu însuflețire și dragoste frățească de cătră întreg orașul de lângă podul lui Traian.

În 1901 »Asociațiunea« s'a întrunit din nou în *Sibiu*, unde s'a reconstituit comitetul, alegându-se prezident ilustrul *Dr. Alexandru Mocsonyi*, iar vice-prezident Iosif St. Șuluțu. Cu această ocaziune s'a aranjat una dintre cele mai impozante petreceri populare, împreună cu premiarea costumelor celor mai frumoase și originale.

În anul următor »Asociațiunea« s'a întrunit a treia-oară în Banat, în *Oravița*, iar la 1903 în *Baia-mare*, și a fost îmbrășată în aceste centre extreme ale ținuturilor locuite de poporul nostru cu aceeași dragoste și însuflețire. Pretutindinea publicul român, în toate păturile sale, a apretețat după merit însemnătatea națională-culturală a lucrării ce o săvârșește Asociațiunea și s'a știut însufleți pentru scopurile mari ce le urmărește.

Scopul „Asociațiunii“.

Scopul general urmărit cu înființarea »Asociațiunii« a fost determinat în § 2 al statutelor vechi dela 1861 în modul următor: »Scopul Asociațiunii e înaintarea literaturii române și cultura poporului român în deosebitele ramuri prin studiu, elaborarea și edarea de opuri, prin premii și stipendii pentru diferitele specialități de știință și arte și alte asemenea«.

În acest cadru, designat în termeni vagi și generali, întră — fără îndoială — probleme foarte vaste, dar definițiunea lui lasă totuși impresiunea, ca și când »Asociațiunii« i-s'ar fi dat dela început caracterul unei societăți literare. Această însușire stă însă în flagrantă contradicție cu dispozițiunile statutelor privitoare la compunerea Asociațiunii, care leagă calitatea de membru singur numai de plata unei mici cotizațiuni anuale, și la mijloacele preste măsură modeste prin cari »Asociațiunea« aveă să-și realizeze scopul; căci cotizațiunile unui număr mai mic sau mai mare de membri recrutați din toate păturile poporului, și »darurile ce se sperează în viitor dela binefăcători«, încă nu sunt suficiente pentru a da unei societăți caracterul unei corporațiuni literare. Dar că nici nu a fost intențiunea fondatorilor »Asociațiunii« de a înființa o societate cu asemenea menire specială, rezultă cu deplină evidență și din actele cele dintâiu ale »Asociațiunii«. Astfel Episcopul Șaguna, în scrisoarea adresată la 10 Mai 1860 Locotenenței Transilvane vorbește despre »înaintarea culturii populare spre promovarea industriei și a agriculturii«, și la alt loc despre »înaintarea

fericirii universale, prin dezvoltarea puterilor spirituale și materiale, prin înflorirea agriculturii și industriei». De asemenea vorbește și guvernatorul Liechtenstein în răspunsul său din 12 Iulie 1860 despre o »reuniune care să aibă de scop lățirea culturii populare și înaintarea literaturii«. Aceleași vederi le vedem exprimate și în programul de acțiune prezentat de George Barițiu în prima adunare generală, — program în care predomină chestiuni de agricultură, industrie, igienă, artă și literatură, și afaceri școlare. O expresiune și mai pregnantă a scopurilor »Asociațiunii«, găsim în »Regularea mijloacelor spre atingerea scopului Asociațiunii«, făcută la 1869 în adunarea generală dela Șomcuta-mare. Aici se înșiră taxativ următoarele probleme:

- a) lățirea produselor literare de tot felul;
- b) introducerea mașinilor agricole;
- c) înființarea școalelor de pomărit și vierit;
- d) disertațiuni din domeniul economiei, industriei și comerțului, și popularizarea acestor ocupațiuni;
- e) inițierea de însoțiri pentru întreprinderi folositoare și altele asemenea.

Dacă cu toate acestea »Asociațiunea« a fost privită la început, ba în unele locuri chiar și în timpul mai nou, ca o corporațiune literară, și dacă adunările ei generale se prezentau când ca desbaterile unei Academii de științe, când ca ședințele unei Reuniuni agricole, când iară ca adunarea unei corporațiuni pur administrative, avem să reducem această confuziune de idei la faptul, că era constituțională ne-a găsit rămași îndărăt pe toate terenurile vieții noastre naționale și că fruntașii poporului au simțit de-odată trebuința de a lucra și înainta poporul în toate direcțiunile. Nu este de mirare dacă

În aceste năsuințe nobile au pierdut din vedere mijloacele de cari Asociațiunea se putea folosi în realitate și dacă i-au impus probleme ce treceau mult peste puterile ei.

În mod mai real și precis au fost fixate scopurile Asociațiunii în statutele nouă, stabilite la 1895 în adunarea generală din Blaj, pe cari le anexăm în extras la publicațiunea prezentă.

În § 2 al acestor statute se zice: »Scopul Asociațiunii este: *înaintarea culturii poporului român*, și anume prin inițiere de studii și scrutări și editare de publicațiuni literare, științifice și artistice; înființare de biblioteci populare, muzee și alte colecțiuni; acordare de premii și stipendii pentru diferitele specialități de știință, artă și industrie; expozițiuni, producțiuni și conferințe publice; înființarea și eventual ajutorarea de școli și internate; organizare de secțiuni științifice și designare de referenți literari în aceste secțiuni, și în fine prin ori-ce alte întreprinderi legale, cari vor putea contribui la prosperarea literaturii și culturii spirituale și economice a Românilor din patrie.»

Din aceste dispozițiuni pe deplin clare, cari determină scopul Asociațiunii și mijloacele pentru realizarea lui, cu toată preciziunea posibilă, vedem că »Asociațiunea« este o *societate culturală* în sensul adevărat al cuvântului, și cu toate că, în mod prea natural, are să dea o atențiune deosebită înaintării literaturii, ca mijlocului celui mai important și eficace pentru înaintarea culturală a unui popor, totuși *nu este o corporațiune literară*, ci are numai să *sprijinească* literatura și să institue pentru chestiunile literare anumite organe de specialitate, cum sunt s. e. secțiunile științifice-literare.

Scopul general al »Asociațiunii« este deci: înaintarea culturii poporului român și prin aceasta fericirea lui în toate

direcțiunile. Nu are poporul nostru în totalitatea lui nici un interes material sau moral, care ar fi străin de »Asociațiune« și care nu ar găsi în dânsa un devotat și desinteresat apărător și sprijinitor. Interesele economice ale Românilor din țeară, fără considerare la ramul de muncă în care se validează, școalele lor și preste tot vieța lor intelectuală, starea lor fizică și morală, moravurile și trecutul lor, — toate se bucură de-opotrivă în sânul »Asociațiunii« de scut și ajutor. Agricultorul, industriașul și comerciantul găsesc în publicațiunile »Asociațiunii«, în conferințele ținute sub egida ei și în întreprinderile inițiate de dânsa, sfaturi și ajutoare prețioase pentru înlesnirea muncii lor și pentru a o face mai rodnică; preoții și învățătorii, și preste tot societatea mai cultă, se vede ajutată în creșterea generațiunii tinere prin stipendii și admiterea în institutele susținute de Asociațiune; talentele artistice și literare găsesc aici sprijin pentru desvoltarea și perfecționarea lor; tot ce este scump Românilor, limba lui armonioasă, portul lui frumos, moravurile strămoșești și istoria trecutului său, toate sunt păstrate de »Asociațiune« cu sfințenie și conștiință.

În vederea acestora pentru Românii din această țeară sprijinirea »Asociațiunii« în activitatea ei nobilă și salutară este identică cu servirea și înaintarea intereselor lor proprii, și după-ce în organizațiunea de astăzi a »Asociațiunii« este dată modalitatea și posibilitatea de a participă la lucrarea ei chiar și pentru cercurile cari trăiesc în condițiunile cele mai modeste, nici un fiu credincios al poporului nu poate avea motive de a o lipsi de concursul său, și cu atât mai vârtos se impune societății noastre culte datoria de a se înrolă în șirul muncitorilor și sprijinitorilor »Asociațiunii«.

Averea „Asociațiunii”.

Înainte de a prezenta singuraticile instituțiuni realizate și susținute de »Asociațiune«, venim a da unele informațiuni asupra fondurilor și fundațiunilor ce le administrează, pentru-că numai ținând cont de mijloacele disponibile, se va putea aprea în mod temeinic activitatea dezvoltată până acum de »Asociațiune«.

Averea *proprie* a »Asociațiunii«, de care aceasta dispune cu totul independent, se cuprinde în *Fondul general*, a cărui stare la 31 Decembre 1903 a fost de C 311.750·52, din care sumă au fost investite în două case de chirie C 167.320·34, iar în edificiul Școalei civile / de fete C 123.600—, deci în total în zidiri C 290.920·34. În acest fond se cuprinde și donațiunea de L 10.000—, făcută »Asociațiunii« la 1897 de senatorul *Stroe S. Belloescu* întru memoria părinților săi Stana și Stroe Belloiu din Săcele.

Tot proprietatea nelimitată a »Asociațiunii« formează și „*Fondul Casei Naționale*“, înființat prin adunarea generală ținută în Mediaș la 28 August 1897, în scopul acoperirii cheltuelilor ridicării Muzeului istoric și etnografic. Acest fond, despre a cărui adunare vom vorbi la alt loc, la 31 Decembre 1903 a atins cifra de C 95.382·14.

„*Fondul George Barițiu*“ a fost înființat de comitetul central la 9 Maiu 1893 întru amintirea meritelor neperitoare ce și le-a câștigat fericitul George Barițiu pentru »Asociațiune«, și are menițiunea ca din mijloacele lui să se acopere chel-

tuelile împreunate cu premiarea și editarea publicațiilor literare ale »Asociațiunii«. Acest fond se dotează regulat din budgetul »Asociațiunii« și acopere toate cheltuelile secțiunilor științifice-literare, ale »Bibliotecii populare« și ale celorlalte întreprinderi literare ale »Asociațiunii«. Starea lui la 31 Decembre 1903 a fost de C 12 599·55.

„*Fondul Avram Iancu*“ a fost instituit de comitetul central la 1897 din prețul realităților rămase după Avram Iancu și lăsate »Asociațiunii«, și a fost augmentat din venitul biografiei lui Avram Iancu, scrisă și donată de vice-prezidentul I. St. Șuluțu. Din veniturile acestui fond se acordă stipendii de câte C 100— la studenți dela școale secundare, iar când fondul, care la 31 Decembre 1903 făcea C 6327·50, va trece peste C 20.000—, veniturile se vor întrebuința ca stipendii pentru studii în drept.

„*Fondul Andreiu Mureșianu*“ a fost înființat din sumele colectate încă la 1864 pentru eternizarea memoriei poetului laureat. Din veniturile acestui fond, care la 31 Decembre 1903 se urcase la C 8880·85, se acordă anual un premiu literar de cel puțin C 300— în condițiunile stabilite de Secțiunile științifice-literare.

Un nou fond s'a creat în timpul din urmă sub numirea „*Fondul cultural al Băncilor române*“, care în sensul hotărârei conferenței băncilor din 1903 va avea să se augmenteze an de an cu o parte a profitului băncilor și va rămâne la libera dispozițiune a »Asociațiunii«.

Dintre despărțămintele »Asociațiunii« cel din *Timișoara* are un fond de C 3000— și cel din *Deva* un fond de C 532·18, asupra cărora dispun comitetele cercuale ale despărțămintelor numite. Ambele fonduri se administrează de comitetul central.

Afară de aceste fonduri proprii, Asociațiunea mai admi-

nistrează și o serie de *fundațiuni* ce i-au fost încredințate de către mai mulți binefăcători ai poporului nostru. Veniturile acestor fundațiuni »Asociațiunea« le poate întrebuința numai pentru scopurile designate de singuraticii fondatori.

„*Fundațiunea Ioan Oltean*“ este cea mai însemnată dintre cele administrate de »Asociațiune«, și a fost instituită la 21 Iulie 1890 prin testamentul fericitului Ioan Oltean, fost inginer la căile ferate române, de origine din Cojocna în Transilvania. Această fundațiune, destinată în general »pentru învățătura poporului român propriu zis greco-oriental și greco-catolic din Transilvania«, reprezintă la 31 Decembre 1903 suma de C 88.749.28. Veniturile disponibile se întrebuințează de prezent pentru subvenționarea școalei de fete a »Asociațiunii«.

„*Fundațiunea Ioana Badilla și Iohanna Moldovan născ. Farkas*“, instituită prin testamentul fericitei Ioana Badilla din 6 August 1899 în memoria părintelui ei Demetriu Moldovan, până la 31 Decembre 1903 s'a urcat — afară de o parte a unei prețioase realități situată în Sibiiu, care va trece ulterior în proprietatea »Asociațiunii«, — la cifra de C 23.809 — în numărare și efecte, și este destinată în scopul înființării unui internat în Cluj, pentru întreținerea gratuită de studenți universitari români de ambele confesiuni. Fundațiunea se va activa numai după ce va sta întreagă la dispozițiunea »Asociațiunii«.

„*Fundațiunea Dr. Ioan Nichita*“, instituită prin testamentul fericitului Dr. I. Nichita, fost avocat în Șimleu, și contopită cu »Fondul cultural Sălăgean«, înființat de despărțământul Șimleu al Asociațiunii, a fost la 31 Decembre 1903, de C 15.624.42, și este destinată pentru ajutorarea școalelor și bisericilor rom. gr. cat. din Sălăgiu. Fundațiunea se va

activa cu începere dela 1905 în sensul propunerilor ce le va înainta comitetul fundațional instituit de Asociațiune din fruntași ai ținuturilor interesate.

„*Fundațiunea George Boieriu*“ din Vadu, creată de fostul locotenent cu același nume († în Martie 1901) prin testamentul său din 1 Maiu 1884, a fost la 31 Decembre 1903, de C 13.660·42. Din veniturile ei se vor da cu începere dela anul 1906 stipendii pentru elevi dela școale secundare, eventual dela meserii, iar după-ce fundațiunea va trece preste C 40.000·—, și pentru studii universitare.

„*Fundațiunea Nic. Marinovici*“, instituită la 1873 de comerciantul Nic. Marinovici sen. din Reghinul săsesc, și care la 31 Decembre 1903, eră de C 6830·28, de asemenea este menită a stipendia studenți dela școale secundare, și a fost inactivată înainte cu mai mulți ani.

„*Fundațiunea Ioan Popp Maior*“, întemeiată prin testamentul numitului fondator din 7 Februarie 1873, a crescut la suma de C 5022·08, și se va activa după-ce va ajunge cifra de C 20.000·—, când apoi se vor da pe rând stipendii pentru meseriași, comercianți, fetețe, studenți dela școale secundare și în fine pentru studii academice.

„*Fundațiunea Ioan Iancu*“, creată de fericitul I. Iancu din Vidra de sus la 1871, reprezintă astăzi suma de C 5042·06, și se va capitaliza până când din interesele ei se va putea susține un tinăr la o universitate sau academie.

„*Fundațiunea Ioan Gallianu de Kecskés*“, instituită de fostul paroch gr. cat. din Sărvăd cu același nume, prin testamentul său din 6 Aprilie 1872, astăzi de C 3429·80, este menită pentru stipendiarea de studenți dela gimnaziile din Transilvania, și a fost activată cu ani înainte.

„*Fundațiunea Radu M. Riureanu*“ a fost creată prin I. M. Riureanu, fostul director al internatului dela liceul Mateiu Basarab în București, în memoria fratelui său Radu. Veniturile ei sunt a se întrebuința »în folosul tinereții studioase conform §-lui 2 din statutele Asociațiunii«; până la alte dispozițiuni ele au fost date ca stipendii pentru elevi de școale secundare. Starea fundațiunii a fost la 31 Decembre 1903 de C 3098·10.

„*Fundațiunea anonimă din comitatul Dobâca*“, creată la 1872 prin o donațiune de C 2000.—, a 5 Români din numitul comitat și crescută la suma de C 2759·85, are menițiunea ca din veniturile ei să se dea un stipendiu la un student român de origine din comitatul Dobâca. Această fundațiune de asemenea este de mult activată.

„*Fundațiunea Dr. Ioan Moga și soția Ana născ. Bologa*“ instituită de numita fundatoare, conform dispozițiunilor fericitului ei soț, prin actul fundațional din 2 Novembre 1892, este pusă în serviciul culturii femeii române din Transilvania. Din veniturile fundațiunii, crescute până la 31 Decembre 1903 la C 2724·07, se dau stipendii pentru eleve transilvănene dela școale de fete cu caracter românesc.

„*Fundațiunea E. M. Bașiota*“, instituită la 1875 de avocatul Basiliu Bașiota și soția, în amintirea fiului lor Emiliu, reprezintă suma de C 1457·60, ale cărei interese se dau ca stipendii pentru studenții de gimnaziu, de origine din Munții Apuseni ori din districtul Năsăudului.

Afară de fundațiunile înșirate »Asociațiunea« mai administrează astăzi o sumă de C 44.676·91, lăsate de fericitul *George Filepp*, fost avocat în Tășnad, prin testamentul său din 22 Februarie 1880, pentru scopuri culturale. Pertractările

cu erezii legali ai fundatorului, cari atacaseră testamentul, sunt aproape finalizate, și astfel comitetul central în scurt timp va putea determina mai de-aproape menițiunea și întrebuințarea fundațiunii.

Laolaltă fondurile și fundațiunile administrate de »Asociațiune« se urcă la suma de C 655.356·94, și pentru mai mare siguranță se administrează la institutul de credit „*Albina*“ din Sibiiu, care în vederea scopurilor nobile ce le urmărește »Asociațiunea«, a primit această sarcină în mod gratuit. Biroul Asociațiunii poartă numai contabilitatea asupra acestor averi.

Afară de aceste fonduri, cari se aflau în anul trecut în posesiunea »Asociațiunii«, i-s'au mai încredințat în timpul din urmă și alte fundațiuni însemnate pe cari însă numai în viitor le va putea lua în primire.

Astfel fericitul *Ioan Petran*, fost protofișcal al comitatului Cojocna, a lăsat »Asociațiunii« prin testamentul său din 4 Ianuarie 1900 o fundațiune în valoare de preste C 140.000—cu destinațiunea ca din veniturile acestei averi »Asociațiunea« să dea stipendii după buna sa chibzuială. Testamentul a fost atacat de o parte a erezilor legali, dar procesul a fost câștigat de »Asociațiune« în două instanțe, și astfel se poate aștepta că fundațiunea se va asigura menițiunii sale.

Institutul de credit „*Albina*“, cu ocaziunea jubileului său de 25 ani, a votat la 1897 o donațiune de C 20.000—pentru înființarea unui internat de băieți în Sibiiu, și a pus-o la dispoziția »Asociațiunii« pentru cazul, dacă aceasta va înființa un asemenea internat în timp de 10 ani. Pentru cazul contrar »*Albina*« și-a rezervat dreptul de a da acestui fond o altă destinațiune. Deși internatul proiectat până acum nu s'a putut înființa, credem că »*Albina*«, chiar și dacă s'ar vedea

îndemnată a schimba destinațiunea acestei donațiuni, o va încredința și în viitor tot »Asociațiunii«.

Fericitul *Grigoriu Forró*, din Sebeșul-săsesc a lăsat »Asociațiunii« prin testamentul său din 17 Novembre 1897 o fundațiune de stipendii pentru studenții sau meseriașii români în suma de C 16.000.—. Usufructul acestei fundațiuni, asigurată prin ipotecă, de prezent este al văduvei fundatorului.

Fostul medic *Ioan Russu* din Brad, a lăsat »Asociațiunii« prin testamentul său din 29 Iulie 1900, o avere de C 31.356·97 în bani și efecte și mai multe realități prețuite la C 12.450.—, cu destinațiunea ca din veniturile acestei fundațiuni să se dea stipendii la elevi dela școale secundare sau comerciale și mai târziu și pentru studii universitare. Usufructul acestei fundațiuni deocamdată este al văduvei fundatorului.

În fine »Asociațiunea« are să mai primească în scurt timp încă o serie de fundațiuni mai mari și mai mici, instituite de fericitul *P. Mureșianu* din Șireag, care a lăsat »Asociațiunii« de curând o fundațiune de stipendii în suma de C 16.000.—, — de fostul avocat și director de bancă *Demetriu Suci* din Șimleu, († la 20 Octombrie 1902), care a testat »Asociațiunii« efecte în valoare de C 8200.— în scopul înființării unei »mese studențești« pentru elevii români dela gimnaziul din Șimleu, — apoi de fericitul *Grig. Hangea* din Maier, de fericitul *Alex. Costa*, fost protopop în Oarța de sus, de învățătorul pens. *Ioan Simu*, și de alții.

Acest număr conziderabil de fundațiuni culturale, încredințate »Asociațiunii«, dovedește nu numai priceperea și însuflețirea nobilă a societății noastre culte pentru înaintarea culturală a poporului nostru, ci totodată și încrederea necondiționată de care se bucură »Asociațiunea« în cercuri largi și pe care

și-a câștigat-o prin administrarea conștientioasă a averilor ce i-s'au încredințat și prin observarea cu sfințenie a intențiunii fondatorilor.

În vederea greutăților formale ce le întâmpină »Asociațiunea« în timpul mai nou din partea autorităților publice în privința administrării fundațiunilor, și preste tot în interesul progresului cultural al poporului nostru ar fi de dorit, ca încrederea ce am constatat-o, să se manifesteze și încât privește designarea menițiunii singuraticelor fundațiuni. Îndeosebi este de regretat, că mulți dintre fondatori, conduși de dorul ca din mijloace modeste să creeze fonduri mari, inzistă pentru o capitalizare prea îndelungată a întreg venitului fundațiunii lor, și astfel lipsurile arzătoare de astăzi sunt neglijate în favorul unui viitor incert, în care în urma schimbării împrejurărilor, adeseori se vor ivi cu totul alte trebuințe decât cele ce le avem astăzi în vedere. Și chiar pentru această schimbare a împrejurărilor credem că acele donațiuni vor face intereselor noastre culturale serviciile cele mai reale, cari se vor încredința »Asociațiunii« fără multe forme și condițiuni și prin urmare vor putea fi întrebuințate întotdeauna acolo, unde va fi mai mare trebuință de sprijin și ajutor.

În urma împrejurării că fundațiunile administrate de »Asociațiune« își au menițiunea lor specială, și că capitalurile ei proprii în cea mai mare parte sunt investite în instituțiunile ce le-a creat, budgetul ei se mișcă în cadre foarte modeste și din această cauză trebuie să-și impună rezerve mari în întreaga ei lucrare.

Budgetul din urmă prevede venituri de abia C 30.000.—, între cari C 14.000.— taxe de membri, C 10.000.— chirii după case și C 2000.— taxe de administrare dela fundațiuni. Față

cu aceste găsim cheltueli administrative de C 10.000.—, editura revistei »Transilvania« cu C 4500.—, contribuțiuni și amortizări de C 4500.—, cari laolaltă consumă două din trei părți ale veniturilor ordinare. Astfel dotațiunea instituțiilor »Asociațiunii« trebuie restrânsă la sume foarte modeste, cum sunt C 1000.— pentru bibliotecă, C 1500.— pentru secțiunile științifice-literare, C 2000.— pentru fondul G. Barițiu (editura »Bibliotecii populare« și a celorlalte publicațiuni) și C 2000.— ajutoare pentru școalele lipsite de mijloace.

Dacă numărul membrilor s'ar ridica la o cifră corespunzătoare forței numerice și economice a poporului nostru din țeară, și dacă »Asociațiunea« ar avea la dispozițiune și fonduri mai conziderabile, activitatea ei ar lua, fără îndoială, un avânt cu mult mai mare și ar putea realiza în toate direcțiunile rezultatele cele mai multămitoare pentru înaintarea poporului nostru.

Școala de fete cu internat.

Desființarea feudalismului la 1848—49 a găsit poporul român nepregătit și neorientat în multe privințe. Nepregătit îndeosebi și pe terenul învățământului public, ceea-ce era prea firesc după o încătușare de secolii. Și dacă înainte de 1848 erau totuși în sânul poporului român *două gimnazii* pentru instrucția superioară de băieți, în Blaj și Beiuș, apoi pentru instrucția superioară de fete lipsiau cu deservărire institutele naționale corespunzătoare.

Cu toate acestea în vremea libertății dobândite după încetarea feudalismului, conducătorii poporului român au trebuit să vadă întâiu de cele mai arzătoare trebuințe ale poporului. Așa a răsărit dintr'un entuziasm sacru la 1852 gimnaziul mare român din Brașov cu școala reală și comercială superioară; apoi la 1862 gimnaziul inferior din Brad și la 1863 gimnaziul complet fundațional din Năsăud, afară de seminariile teologice și preparandiile confesionale române de pe lângă episcopiile și arhiepiscopiile române din Transilvania și Ungaria.

Aceste institute superioare de învățământ, pe lângă stipendiile pentru studii universitare, ne-au dat apoi în scurtă vreme un număr considerabil de bărbați luminați și folositori neamului. Dar cu cât crește numărul acestor bărbați, cu atât mai intensiv se simția și lipsa *culturei naționale a femeii* române. Și pe-atunci fetițele române se puteau împărtăși de o instrucție superioară numai în institute străine, iar în institute străine nu se poate agonisi o cultură și educație solidă, potrivită firei și geniului nostru străbun.

Acest neajuns l-a simțit îndată cea dintâiu generație ce a format clasa noastră cultă după războiul civil dela 1848—49, în a cărei patriotică atmosferă își făcuse educația națională. Și în adunarea generală a Asociațiunii ținută în Sighișoara la 3—5 August 1879, s'a ivit pentru întâia-dată ideea: „*ca comitetul (Asociațiunii) să se îngrijască de înființarea unui institut pentru creșterea fetițelor române*¹⁾“, prezentată ca propunere concretă de fericitul avocat și referent școlar din Sibiu: *Anania Trombițaș*.

Ideea odată lansată a găsit un aprig sprijinitor în fericitul istoric *George Barițiu*, atunci secretar I al Asociațiunii. Ochiul său ager și prevăzător a știut apreția importanța acestei idei salutare și a devenit cel mai înfocat apostol al ei. Iată cum grăia el conationalilor săi în partea literară a »Analelor Asociațiunii« din 1880 sub titlul „*Școli superioare de fete*“ : »Nu noi vom fi aceia, cari să cerem cumva înmulțirea femeilor „*filosoafe*“, numite la Englezi și Germani *Blaustrumpf* . . . ; pretindem însă cu toată perseveranța, ca să ne creștem femei, care să fie cum zice poporul, și de rugă și de fugă, și de mamă și de damă, să se învârtă cu cheile de brâu în bucătărie și cămară, ca și în saloane împrejur de oaspeți; să știe comandă în sfera activității sale femești și să poată apreția vocațiunea bărbaților trecuți prin cursuri școlare de câte 10—16 ani, ajunși apoi în pozițiuni sociale, în cari cea mai înfricoșată pedeapsă ce i-s'ar putea dicta pentru toate păcatele tinerețelor sale, ar fi ca să tragă după sine câte o consoartă, care să stea ca o mută tocmai în societățile cele mai alese, în care este chemat a funcționa sau a se prezentă bărbatu-său ;

¹⁾ »Analele Asociațiunii«, an. 1880, pag. 79.

căci apoi în cazuri de acestea să nu ne mirăm, dacă unii tineri își caută soții din alte națiuni, precum nu avem drept să ne mirăm, dacă ficele noastre trămură de frica unor pețitori trecuți prin școale, dară bătărași și brutali în purtările lor“. . »Să nu ne mai ocupăm numai ca diletanți de creșterea femeilor noastre, *ca să nu plătim odată cu vieța noastră națională egoismul nostru*“ (!) etc. etc. . .

Iar de aci încolo nu eră adunare generală a Asociațiunii, în care strălucitele pledoare ale istoricului *G. Barițiu*, să nu electrizeze inimile publicului român pentru realizarea acestei idei. Și sunt mult semnificative cuvintele sale rostite pe la 1880.

Adevărat că în 1881 și 1882 atențiunea comitetului Asociațiunii a fost cu desevârșire angajată și absorbită de aranjarea marelui expoziții agricole și de industrie națională de casă, deschisă în Sibiu la 27 August 1881, la a cărei impunătoare reușită a conlucrat întreg neamul românesc, cis- și transcarpatin. Dar îndată ce s'a văzut comitetul Asociațiunii în proprietatea unui intravilan corespunzător²⁾, s'a împropătat ideea înființării unei școale superioare de fete împreună cu internat.

Și a fost rezervat adunării generale a Asociațiunii ținută în Brașov la 29—31 August n. 1883, ca să ia cea dintâiu decisiune meritorică în chestiune, în urma propunerilor comitetului Asociațiunii și sub presiunea entuziasmului general al publicului român, precum urmează:

— »Adunarea acceptând vederile cuprinse în propunerea comitetului și a membrului V. Babeșiu și având în vedere însemnătatea unei școale de fete pentru progresul în cultura

¹⁾ Op. cit. pag. 126—127.

²⁾ Cumpărat în 23 Nov. 1882. Vezi »Anal. Asoc.« 1883, pag. 26.

poporului, precum și pagubele ce ar rezulta din amânarea punerii în lucrare a instituirii ei, decide» :

»Comitetul este autorizat a clădi din mijloacele fondului general al Asociațiunii un edificiu cu spese până la 30.000 fl. pe terenul ce Asociațiunea posedă în Sibiiu, având a întocmi acest edificiu astfel, ca să corespundă recerințelor unei școale superioare de fete, cu internat. Totodată comitetul este și îndrumat a realiză un astfel de institut în cel mai scurt timp, având a face la cea mai de-aproape adunare generală raport detaiat, atât asupra construirii edificiului, cât și asupra instituirii și organizării școalei amintite».

— »Cu privire la propunerea comitetului în cauza convertirii destinațiunii fondului Academiei române de drepturi în favorul școalei superioare de fete, — adunarea decide: administrațiunea separată a fondului Academiei, din motivul simplificării administrației, se sistează, având acest fond să între în fondul general al Asociațiunii și să fie manipulat într'una.«¹⁾ Acest fond numără atunci: 20.501 fl.

Pe lângă acestea tot adunarea generală din Brașov a decis a se deschide și o colecție »pentru ca publicul român să fie învitat a contribui în favorul amintitei școale».

Astfel a fost dată și asigurată și partea financiară a realizării.

În decursul lucrărilor însă comitetul s'a convins, că 30.000 fl. nu ajung pentru o zidire potrivită exigențelor moderne ale unei școale superioare de fete cu internat. Și adunarea generală din 1884 a votat pentru zidire în doita sumă de 30.000 fl., adică 60.000 fl., într'atâta crescuse entuziasmul publicului român pentru acest scop salutar.

¹⁾ »Anal. Asoc.« an. 1883, pag. 128.

În spiritul acestui entuziasm nobil s'au continuat apoi lucrările zidirii, încât în toamna anului 1885, impunătorul edificiu al școalei superioare de fete a Asociațiunii eră sub coperiș în cel mai frumos loc din cetatea Sibiiului. Iar un an mai târziu, la 15 Septembrie 1886, terminat edificiul și înzestrat cu toate cele de trebuință, s'a predat sfintei sale meniri, în mijlocul bucuriei generale a poporului român, *pentru creșterea fetițelor române în dulcea limbă a mamei lor și în spiritul și tradițiile poporului român.*

O dorință arzătoare a poporului român s'a împlinit prin aceasta, căreia asemenea în *urmări și importanță*, nu s'a înscris încă pe paginile analelor Asociațiunii în cei 25 de ani ai existenței sale, ce tocmai la deschiderea acestei școale se împliniau. Astfel nu se puteă găsi o cunună mai strălucită pentru fruntea Asociațiunii, decât inaugurarea acestei instituțiuni culturale, la a 25-a aniversare dela înființarea sa.

De aci 'ncolo fetele române dornice de educație și cultură superioară, nu mai erau avizate la fărâmurile străinului, la bunăvoința sau disprețul lui, ci în condițiile cele mai favorabile se puteau împărtăși de binefacerile creșterii și instrucției superioare în *sanctuarul nostru propriu*, ce eră bucuria și mândria noastră națională.

Anul prim de școală 1886/7, s'a deschis cu 43 de eleve, dintre cari 23 interne. Cuprindem aci, în consemnare an de an, numărul tuturor elevelor înscrise la școala Asociațiunii dela înființarea sa, și al absolventelor școalei, pentru-ca să dăm un tablou complet în această preocupare importantă:

Nr. curent	Anul școlar	Numărul elevelor înmatriculate			Numărul elevelor interne	Numărul elevelor ab- solvente
		preste tot	în cur- surile ordinare	în cursul comple- mentar		
1	1886/87	43	43	—	23	5
2	1887/88	81	75	6	43	14
3	1888/89	74	74	—	44	15
4	1889/90	64	59	5	40	19
5	1890/91	62	62	—	49	12
6	1891/92	74	74	—	53	19
7	1892/93	89	70	19	57	36
8	1893/94	85	76	9	63	22
9	1894/95	90	79	11	64	31
10	1895/96	80	72	8	60	27
11	1896/97	78	67	11	51	21
12	1897/98	89	80	9	57	29
13	1898/99	86	80	6	47	25
14	1899/900	92	82	10	37	33
15	1900/901	85	81	4	52	22
16	1901/902	95	91	4	57	29
17	1902/903	107	98	9	70	39
18	1903/904	98	81	17	70	37
Suma .		1472	1344	128	937	435

Precum se vede din aceste date, în 18 ani de funcțiune s'au perondat 1472 eleve în școala superioară de fete a Asociațiunii, iar în internatul ei 937 eleve. Școalei ca atare s'a dat numele de „școală civilă“, după organizația și numele adoptat pentru școale superioare de fete în Ungaria și Austria.

Încât privește originea elevelor constatăm, că ele sunt

din toate ținuturile locuite de poporul român. Și dacă relativ la frecvență nu putem vorbi de cifre și mai înalte, vina o poartă singur *publicul român*, că nu ține să uzeze de *creațiunea sa proprie*, precum rațiunea și interesele i-ar cere.

Cel dintâiu corp profesoral al școalei s'a compus astfel:

1. Director: *Dr. D. P. Barcian*, profesor seminarial și membru suplent în comitetul Asociațiunii.

2. Profesori: *Septimiu Albini*, *Enea Hodoș*, *Sabin P. Barcian* și *Aurelia Filipescu*. — Toți cu studii academice.

3. Cateheți: *Dr. Ilarion Pușcariu*, archimandrit și asesor consistorial și *Nicolau Togan*, cooperator paroch.

4. Instructori pentru muzică: *George Dima*, profesor seminarial și *Sabina Brote*.

5. Directoara internatului: Baronesa *Elena Popp*, fca fericitului Baron *Ladislau Popp*, fost vice-guvernator al Transilvaniei și prezident al Asociațiunii.

6. Medic al internatului: *Dr. Ioan Moga*, medic practic în Sibiu.

Dr. D. P. Barcian, distins bărbat de școală, a funcționat ca director onorar dela inaugurarea institutului până în 21 Septembrie 1887, când s'a retras din postul de director onorar. Dar sub conducerea sa a funcționat școala primul an dela inaugurare, spre deplina mulțămire a tuturor celor chemați. El a luptat cu greutatea începutului. Priceperii și zelului acestui bărbat este a se mulțămî prima organizare a școalei civile de fete cu internat a Asociațiunii. N'a cruțat osteneală ca să aducă în curgere normală desvoltarea acestui institut de educație și cultură națională.

Învățământul l-a organizat după cele mai întemeiate principii pedagogice moderne, dovadă e *primul plan de în-*

vătământ al școalei, aprobat de Ministeriul regesc de culte și instrucția publică cu data: 23 Septembrie 1886, Nr. 29,282.¹⁾

Putem constata astăzi, că începuturile urzite și puse în practică cu conlucrarea acestui bărbat, relativ la inaugurarea și funcționarea acestui institut, au rămas în vigoare amplificându-se mereu și perfecționându-se după experiențele culese în decursul timpului.

La retragerea sa din postul de director în 21 Septembrie 1887, a fost substituit prin tinărul profesor: *Septimiu Albini*, care ca director provizor a condus institutul până la finea anului școlar 1887/8, când a părăsit cariera didactică.

S'a numit apoi, la începutul anului școlar 1888/9, director onorar al școalei: eruditul pedagog *Ioan Popescu*, fost profesor seminarial și membru în comitetul Asociațiunii. Sub conducerea sa înțeleaptă, școala a funcționat trei ani în liniște, consolidând-se mereu începuturile bune de până aci. Dar la finea anului școlar 1890/91 I. Popescu din motive sanitare s'a retras dela conducerea școalei, și aceasta s'a încredințat fericitului său coleg: *Dr. Ioan Crișan*, profesor seminarial și secretar II al Asociațiunii.

Dr. I. Crișan a condus școala ca director provizor în anii 1891/2 și 1892/3. Osebitul său devotament pe terenul învățământului, a servit de model colegiului profesoral, asigurând propășirea institutului în toți ramii activității sale. Sub el a obținut institutul în decursul anului 1891/2 *dreptul de publicitate*, după-ce membrii corpului profesoral satisfăcuseră prescrișelor legii în privința însușirii calificației superioare pentru școale civile. Durere însă, că la începutul anului școlar 1892/3 un morb greu apăsa abilitatea energicului profesor și

¹⁾ Statutul de organizare al școalei, pag. 19.

director Dr. I. Crișan, în urma căruia s'a retras din postul de director al școalei și în scurtă vreme, la 22 Octobrie 1893, a trecut din viață.

În urma retragerii fericitului Dr. I. Crișan, postul de director s'a încredințat în 14 Octobrie 1893 unuia dintre profesorii definitivi ai școalei, anume actualului director: *Dr. Vasile Bologa*, care conduce de-atunci neîntrerupt afacerile institutului, realizând an de an câte-un pas înainte în progresul dorit.

După activitatea directorilor de până aci, anii de funcțiune ai școalei dela inaugurarea sa, se împart astfel:

1. Dr. D. P. Barcian: 1886/7.
2. Septimiu Albini: 1887/8.
3. Ioan Popescu: 1888/9, 1889/90 și 1890/91.
4. Dr. Ioan Crișan: 1891/2 și 1892/3.
5. Dr. V. Bologa: 1893/4 până în timpul de față ca director actual al institutului.

*

Prima directoară a internatului: Baronesa *Elena Popp*, a funcționat dela inaugurarea institutului până în 25 Septembrie 1887, când s'a retras și în postul vacant s'a numit și instituit cu data 6 Octobrie 1887 Nr. 442, actuala directoară a internatului: Domnișoara *Elena Petrașcu*, absolventă a școalei superioare de fete din Viena-Hernals și profesoară de limba franceză. Dela acea dată încoace, internatul este neîntrerupt sub conducerea sa devotată, spre deplina mulțămire și recunoștință a părinților, elevelor și autorităților competente.

Actualul corp profesoral e:

1. Director: *Dr. Vasile Bologa*.
2. Profesori: *Eugenia Iovescu*, *Victor Păcală*, *Dr. Ion Borcia*, *Eugenia Bardosy* și *Elisaveta Butean*.

3. Cateheți: *Mateiu Voileanu*, asesor cons., *Nicolau Togan*, protopop.

4. Instructori pentru muzica vocală și instrumentală: *Elena Cunțan*, *Julius Schaeffer*, *Sabina Brote*, *Selma Möckesch*, *Olivia Bardosy* și *Elsa de Heldenberg*.

5. Directoara internatului: *Elena Petrașcu*, profesoară de limba franceză.

6. Medicul internatului: *Dr. I. Beu*, medic practic în Sibiiu.

Toți cu calificare superioară și cu studii academice, în înțelesul prescrișelor legii statutului.

În cei 18 ani de activitate ai institutului, s'au retras și în penziune doi membri din colegiul profesoral, după servicii folositoare și la cerere proprie, anume: *Ioan Popovici*, actual preot în Gelmariu (cott. Hunedoara) și *Eugenia Moga n. Triffu*, soție de preot în Laz (cott. Sibiiu).

*

În sfârșit descriem pe scurt și localitățile institutului.

Pomposul edificiu al școalei și internatului e așezat în mijlocul grădinii Asociațiunii, ce e în mezuină cu parcul cetății Sibiiu. Cel mai frumos intravilan din centrul Sibiiului. Lungimea zidirii e de 40 m., lățimea de 17 m. și are localități suterane, parter și 2 etage.

Exteriorul edificiului e solid, fără multă decorație. Face plăcută impresiune din punct de vedere estetic. Fațada principală o are spre grădină cu ieșire drept în parcul orașului. În fațadă se desting două figuri de ghips, două *Zeife*, ce simbolizează *diligența* și *economia*.

În localitățile suterane se află: pivnița pentru legumi,

magazinul de victuale, spălătoria, ghețariul și camerele pentru lemne.

În parter: cancelaria direcțiunii, sala de primire, sufrageria, infirmeria, sala de gimnastică, laboratorul fizic și pentru chimie, două odăi pentru guvernante, două odăi pentru servitoare, odaia de scaldă și bucătăria cu intrare separată.

În etagiul I: locuința directoarei internatului, sala de recreație cu garderobă, sala de prelegeri și de meditație și sala corpului profesoral cu biblioteca școlii.

În etagiul II: e sala festivă a institutului cu tablourile preșidenților decedați ai Asociațiunii: *Andrei Baron de Șaguna, Baron Ladislau Popp, Timoteiu Cipariu, Iacob Bologa și George Barițiu.*

În sala festivă a școlii se țin și orele de muzică vocală și desen. Încolo întreg etagiul al doilea e aranjat pentru dormitoare și garderobe necesare. Despărțământul liniștei și odihnei e aici, spațios și în curățenie exemplară.

Întreg aranjamentul intern al institutului e întocmit strict după toate cerințele pedagogice și igienice.

Parterul e aranjat pentru administrație și alimentare, etagiul I pentru studiu și prelegeri, iar etagiul II pentru liniște și odihnă. Și conform ordinei de zi, până când sunt ocupate elevele în vre-unul din compartimentele amintite, în celelalte e dat a-se satisface pe deplin condițiilor de curățire, aerizare, etc., încât elevele petrec pururea în aer curat și sănătos.

Salele de prelegeri, de studiu, de recreație, dormitoare, etc., sunt toate provăzute cu mobilierul necesar, confortabil, practic și simpatice, cu lumină electrică și apaduct.

Aparatele și mijloacele de învățământ sunt cele mai noi, practice și instructive. Ordinea, disciplina și curățenia sunt

păzite cu exactitate, iar supravegherea elevelor e adevărat părintească și conștientă. Cu un cuvânt școala superioară de fete cu internat a Asociațiunii e la nivoul timpului, atât ca aranjament practic și igienic, cât și ca organizație pentru învățământul superior și educația națională.

Asociațiunea a jertfit mult pentru întemeierea acestui institut superior. Și după activitate de 18 ani, poate constată cu mulțămire, că elevele ieșite din sanctuarul acestei școale se impun prin cultura lor superioară și prin ținuta și purtarea lor deamănă și conștie de vocațiunea ce au în sinul familiilor române și preste tot în sinul societății române. Pretutindeni ele se disting în sinul publicului român ca cele dintâi proteguitoare a limbii române, a științelor și artelor naționale. Și duc cu sine și cultivă în tot pământul locuit de Români, cele mai frumoase suveniri pentru Asociațiune și cele mai nobile aspirațiuni pentru poporul român.

Dreptaceea Asociațiunea a înțeles pe deplin menirea sa culturală, când a creat acest institut superior pentru educația națională și instrucția superioară a femeii române și a servit totodată cu exemplu viu și îndemn nobil în această privință întregului popor român. Rămâne acum publicului român să justifice *prin fapte*, dacă ține la aspirațiunile nemuritorilor întemeetori ai Asociațiunii și așezămintelor ei culturale și dacă știe uză de ele cu înțelepciune pentru binele său propriu.

Muzeul istoric și etnografic.

Românii din Ungaria au ajuns a fi aproape singurul dintre popoarele ce locuiesc această țeară, care a rămas fără un așezământ național de caracter monumental și durabil, fără un adăpost al geniului națiunii, ca și popoarele nomade ce fără căpătâiu răătăcesc dintr'un loc într'altul și nu cunosc nici tradițiune nici trecut național.

Această tristă aparițiune de sigur nu este a se atribui indiferentismului Românilor pentru istoria și demnitatea lor națională, ci se explică singur numai prin vitregimea stărilor în cari au trăit secolii de-arândul și după a căror delăturare s'au ivit trebuințe atât de mari și multe, încât cu toată în-suflețirea pentru idealurile noastre naționale a trebuit să concentrăm și dedicăm toate puterile noastre creării și dezvoltării instituțiunilor celor mai necesare și neamânăveră și astfel nici nu ne-am putut gândi la interesele noastre mai ideale și la înființarea de așezăminte splendide cari să țină cont numai de conștiința, de demnitatea și de fala noastră națională.

În toiul muncii grele pentru existență și pentru deschiderea unei căi largi care din întunecul trecutului să ne ducă la lumina culturii, poporul nostru n'a prea ajuns până aci să se împodobească cu haine de serbătoare. Dar că priceperea și însuflețirea lui pentru idealurile sale naționale nu i-a lipsit, și că și în stările cele mai vitregi și-a știut păstra mai mult decât alte popoare, pietatea pentru tradițiunile sale, aceasta a dovedit-o din primul moment în care s'a lansat ideea

înființării unui Muzeu național al Românilor din această țeară; a dovedit-o nu numai prin însuflețirea cu care a primit acest proiect, ci în mod cu mult mai real și neîndoelnic prin abnegațiunea cu care chiar acum, când împrejurările numai favorabile nu sunt pentru crearea și dezvoltarea instituțiilor noastre naționale, a știut să realizeze fără ori-ce ajutor din altă parte, singur numai din filerii agonisiți în sudoarea muncii sale, și încă în timp de abia 7 ani, un splendid palat pentru păstrarea clenodiilor trecutului nostru național și pentru toate acele bunuri și averi naționale, cari sunt expresiunea caracteristică a firei noastre ca individualitate națională și reprezentă însemnătatea noastră pe pământul strămoșesc ce-l locuim.

În adunarea generală ținută în Lugos la 1896, prim-secretarul »Asociațiunii« în raportul său literar a lansat pentru prim dată ideea înființării Muzeului, și comisiunea numită de adunare pentru studiarea rapoartelor prezentate, prezidată de ilustrul Alexandru Mocsonyi, prin referentul său Dr. Vasile Hossu, astăzi episcop al Lugosului, a salutat cu bucurie această inițiativă și a îndemnat comitetul central să-i dea toată atențiunea.

Pe această bază comitetul a studiat chestiunea cu toată serioșitatea și a prezentat deja în proxima adunare generală, ținută în Mediaș la 1897, propuneri concrete și bine motivate pentru realizarea proiectului. Și după cum soarta a voit ca din durerile nașterii să resară dragostea mare și nestinsă între mamă și făt, astfel și comitetul central a avut să treacă prin grele lupte și mari neajunsuri spre a putea realiza proiectul său. Opozițiunea ce a întâmpinat-o, de sigur nu i-s'a făcut pe motivul că înființarea Muzeului nu ar fi fost recunoscută și simțită pretutindenea ca o necesitate și că n'ar fi fost dorită

de toată suflarea românească. Însă în împrejurările grele în cari trăim, această inițiativă multora li-s'a părut prea hazardată și începuturile făcute pentru realizarea Muzeului în timp apropiat, li-s'au prezentat ca o adevărată utopie.

Cu toate acestea, în timp de câți-va ani, visul a devenit realizat și palatul Muzeului astăzi este terminat în condițiunile cele mai mulțămitoare.

Acest rezultat îmbucurător avem să-l mulțămim singur numai priceperii și abnegațiunii cu care societatea noastră cultă urmărește idealurile sale naționale, și în urma căreia comitetul central în timp de 7 ani a putut adună preste C 100.000.— pentru acest scop.

Cea mai splendidă donațiune pentru ridicarea Muzeului a făcut-o ilustrul prezident al »Asociațiunii«, *Alexandru Mocsonyi*, cu ocaziunea retragerii sale din fruntea instituțiunii noastre, când ne-a dăruit — cu toate că abia cu câte-va luni mai înainte familia Mocsonyi donase C 60.000.— pentru catedrala din Sibiiu, — împreună cu vărul său dl *Zeno Mocsonyi*, suma de C 24.000.— pentru trebuințele Muzeului.

Nu mai puțin decât C 36.200.— au intrat dela 18 fondatori ai Muzeului, între cari 8 particulari (Constantin cav. de Steriu, D-na Ioana Bădilă n. Moldovan și Patriciu Barbu, toți trei decedați în anii din urmă, apoi Domnii Emanuil Ungurianu, Nicolau Garoiu, Alexandru Lebu, Stroe Beloesu și Dr. Nicolae Vecerdea) și 10 institute de credit (»Albina«, »Auraria«, »Crisana«, »Cassa de păstrare din Săliște«, »Doina«, »Făgețana«, »Furnica«, »Hațegana«, »Orăviceana« și »Sentinela«).

Mult preste C 20.000.— s'au acuirat pentru fondul Muzeului din câștigul unei loterii, care deși prima loterie mai mare la Românii din țeară, a dat — mulțămită priceperii și dexterității comitetului central — rezultate pe deplin mulțămitoare.

Pentru același scop comitetul a inițiat și răscumpărarea felicitărilor de Anul nou, sub care titlu fondul Muzeului a fost augmentat până aci cu suma de preste C 5000.—. Restul fondului de circa C 10.000.— a fost adunat din contribuiri mai mici și mai mari dela particulari și institute de credit. Tot pe această cale, și prin câte-va cumpărări, s'a adunat pentru Muzeu și o valoroasă colecțiune de obiecte de interes istoric și etnografic.

Acum, după-ce zidirea Muzeului este terminată, »Asociațiunea« se vede pusă în fața problemei mari și grele de a-l înzestră în condițiuni demne și corespunzătoare scopului urmărit. În acest scop comitetul central a cerut și primit dela guvernul țării autorizarea de a iniția colecte de bani și obiecte pentru Muzeu în țeara întreagă, și având acum unde să le așeze, organele ei vor începe colectele încă în toamna anului 1904.

După însuflețirea cu care a fost primită și sprijinită ridicarea Muzeului, ne vedem îndreptățiți la speranța, că bărbații de încredere ai »Asociațiunii«, cari se vor prezenta în diferitele ținuturi locuite de Români, vor fi bine primiți și sprijiniți cu toată căldura în nobila lor misiune, ca Muzeul nostru național să ne poată prezenta lumii culte ca un element de valoare în această țeară și să ne fie de fală și prin colecțiunile sale, după cum de fală ne este prin splendoarea palatului său.

Spre a putea înzestră Muzeul în mod sistematic și în conformitate cu cerințele științei moderne, secțiunile științifice-literare, la recercarea comitetului central, au stabilit »Punctele de orientare pentru întemeierea Muzeului istoric-etnografic«. În sensul acestui normativ Muzeul va cuprinde o secțiune *istorică* cu obiecte din trecutul poporului și o secțiune *etnografică*, în care va intra: casa țărănească, industria de casă, porturile naționale, bucătăria română, serbătorile, muzica, dansu-

rile, ocupațiunile poporului (păstorit, pescărit, vânat, băieșit, agronomia, etc.) apoi tipuri caracteristice, produse limbistice și de literatură poporală și alte asemenea.

Aceste câte-va indicațiuni fugitive în sine sunt suficiente pentru a arăta chemarea și însemnătatea Muzeului.

Ce privește îndeosebi palatul Muzeului, credem că va fi de interes să amintim, că pentru compunerea planului de zidire comitetul central a publicat un concurs pentru schițe prealabile, cu 3 premii (de C 1000.—, 750.— și 500.—) și că la acest concurs au intrat 26 elaborate. Pentru cenzurarea planurilor Societatea arhitecților din Viena a binevoit a institui un juriu compus din 3 somități dintre arhitecții Vienei, cari în vederea scopului nobil s'au supus acestei sarcini în mod gratuit.

Pe baza verdictului acestui juriu, comitetul central a acceptat împărțirea interioară după planurile distinse cu premiul I, iar fațada după elaboratul premiat la locul al treilea.

Zidirea, care va fi luminată cu electricitate și încălzită cu calorifere, cuprinde în parter la dreapta dela intrare 4 camere mari pentru birourile și archiva, iar la stânga o sală mare și 2 încăperi spre curte pentru biblioteca Asociațiunii. În etagiul I se cuprind 8 camere mari pentru colecțiunile Muzeului, iar în etagiul al doilea o sală festivă cu scenă, galerie, 3 încăperi laterale și garderobă. În subsol se află locuința îngrijitorului, instalațiunea caloriferelor, etc. Zidirea a costat în sumă rotundă C 125.000.—, și în urma ducerii zidului și valului cetății vechi ce mărginează în trecut intravilanele »Asociațiunii«, este situat cu frontul principal spre parcul orășănesc, la cel mai frumos loc al Sibiiului, cu vederea spre catedrala română.

Biblioteca „Asociațiunii“.

Caracterul »Asociațiunii« ca instituțiune culturală și literară cerea, ca ea să dispună și de o bibliotecă corespunzătoare scopurilor ce urmărește, și astfel baza unei biblioteci s'a pus deja în anii cei dintâiu ai existenței sale, vezi bine, din cauza mijloacelor tare restrinse dela început, mai ales prin daruri venite din diferite părți. Între primii donatori găsim pe distinsul filolog, canonicul Timoteiu Cipariu, pe medicul Dr. Nicolae Stoia, Ioan Pinciu și îndeosebi pe Moise Panga, directorul școalei române din Orlat, care la 1862 dăruise pe seama bibliotecii 165 volume, cuprins diferite. La 1863 biblioteca dispunea de 89 opere în 103 tomuri și 241 broșuri.

Feliul acesta de augmentare a contribuit în tot timpul în măsură considerabilă la creșterea bibliotecii, lucru natural însă, că pe calea donațiunilor au intrat în bibliotecă și multe cărți de puțină însemnătate și în parte lipsite de ori-ce valoare literară și științifică. Lacunele simțite mai ales cât privește literatura română abia în anii mai din urmă au putut fi în parte suplinite, prin cumpărarea productelor literare de valoare mai stabilă.

Întâiul catalog tipărit, compus de bibliotecarul *Nicolae Petra-Petrescu*, s'a publicat abia la 20 ani după înființarea bibliotecii, în 1882. De atunci încoace biblioteca a crescut în măsură foarte considerabilă, căci afară de publicațiunile procurate din modesta sumă preliminară în fie-care an în budgetul »Asociațiunii« și afară de cele dăruite de autori singuratici și de

alți bărbați doritori de progres, apoi de Academiiile din : București, Budapesta și Viena, cum și de alte societăți științifice și literare, — numai dela 1889 încoace nu mai puțin de patru biblioteci private, cuprinzând sute de opere în cea mai mare parte de valoare necontestabilă, s'au încorporat la biblioteca »Asociațiunii«, anume bibliotecile rămase după distinșii noștri bărbați trecuți din viață : *George Barițiu*, *Dr. Ios. Hodoș*, *Simeon Manguica* și *Dr. Ioan Moga*. Urmarea acestui însemnat sporiu a fost de o parte necesitatea de a se adăposti biblioteca într'un local mai spațios decât cel vechiu, de altă parte pentru o mai ușoară evidență biblioteca a trebuit aranjată din nou. Noul aranjament, adecă cel actual, se datorește muncii îndelungate a bibliotecarului de acum, protopopul *Nicolau Togan*, care la 1895 a publicat al doilea catalog al bibliotecii, cuprinzând toate publicațiunile întrate la biblioteca »Asociațiunii« până la sfârșitul anului 1894. La această dată biblioteca proprie se compunea din 3214 opere în 4645 tomuri, 3331 broșuri și 15 harte, afară de depositul de cărți menite spre vânzare și distribuire, compus din 18 publicațiuni în 2744 tomuri și 2190 broșuri.

Dintre cei-ce au contribuit prin darurile lor în timpul mai nou la sporirea bibliotecii în măsură mai considerabilă relevăm încă aici pe următorii : *Nicolae Sustai*, avocat în Brașov, văduva *Hermina Sentz* din Sibiiu, *Dr. Petru Cioran*, *Dr. Ilarion Pușcariu*, *Dr. C. Diaconovich*, erezii judeului de tribunal *Ioan Bădilă* și în fine *Dr. At. Marienescu*.

Un avânt remarcabil a luat creșterea bibliotecii fără îndoială și în urma relațiilor de schimb legate în anii din urmă cu diferite societăți științifice și literare din patrie. Tot în timpul mai nou s'a pus un deosebit pond pe completarea și

augmentarea colecţiunii produselor *presei periodice* române din patrie, așa că colecţiunea aceasta cuprinde azi aproape toate produsele presei noastre periodice și formează una din cele mai preţioase secţiuni ale bibliotecii.

Pentru folosirea bibliotecii s'a stabilit un regulament încă în adunarea generală a »Asociaţiunii« ținută la Șomeuta-mare în 1869, iar regulamentul în vigoare până astăzi s'a statorit în ședința comitetului central din 17 August 1893.

La sfârșitul anului 1903 biblioteca proprie cuprindea 4380 opere în 6023 tomuri, 4974 broșuri și 22 harte, iar depozitul de cărți menite spre vânzare și distribuire gratuită se compunea din 45 publicațiuni în 3689 tomuri și 11.753 broșuri.

Că »Asociațiunea« n'a ajuns încă să aibă o bibliotecă, care să poată corespunde tuturor așteptărilor cercurilor literare și științifice, deși și actuala bibliotecă prezintă un tezaur de mare preț, este a se atribui în prima linie lipsei de local potrivit pentru adăpostirea aceleia; strămutându-se însă biblioteca în noul local, în palatul Muzeului, se va putea da cuvenita atențiune în măsură mai mare decât în trecut, suplinirii lacunelor încă existente.

Mai însemnăm aici seria bibliotecarilor »Asociaţiunii« dela înființarea ei până în prezent.

Întâiul bibliotecar a fost *Visarion Roman*, † ca director executiv al »Albinei« la 11 Maiu 1885 în Sibiiu; a fost ales bibliotecar în adunarea constituantă a »Asociaţiunii« din Octobrie 1861 și a funcționat până la adunarea generală ținută în Abrud la 1865. Lui V. Roman i-a urmat *Nicolae Cristea*, † ca asesor consistorial în Sibiiu la 1902; a fost ales în adunarea generală din Abrud (1865) și a funcționat până la adunarea generală ținută în Năsăud la 1870, când a fost ales

Ioan Maxim, † în Sibiiu ca jude regesc în retragere. În locul lui Ioan Măxim, strămutat la Săliște, comitetul central în ședința sa din 2 Ianuarie 1872 a substituit în mod provizoriu pe *Ioan Crețu*, azi vice-notar comitatens în retragere, care apoi a fost ales și de adunarea generală ținută în Sebeșul-săsesc la 1872. I. Crețu a funcționat până la adunarea generală ținută în Blaj la 1877, când a fost ales *Nicolae Petra-Petrescu*, azi director de bancă, care a purtat oficiul de bibliotecar până la adunarea generală ținută în Dej la 1882. Dimisionând Nicolae Petra-Petrescu, comitetul central l-a substituit în mod provizor prin *Dr. Ioan Crișan*, † 1893 ca profesor seminarial în Sibiiu, care a fost ales apoi și de adunarea generală ținută la Brașov în 1883. Ioan Crișan a funcționat până la adunarea generală din Abrud ținută acolo în 1888, când a fost ales *Dr. Petru Span*, azi profesor seminarial în Sibiiu. Acesta a funcționat numai până la adunarea generală ținută la 1889 în Făgăraș, când a fost ales actualul bibliotecar, *Nicolau Togan*, azi protopop gr. cat. în Sibiiu.

Pentru remunerarea în câțva a serviciilor bibliotecarilor s'a luat în bugetele Asociațiunii la început suma de 60 fl., care a fost urcată mai târziu la 120 fl. și pe urmă la 200 fl. (400 cor.)

Secțiunile științifice-literare.

Încă dela începutul activității »Asociațiunii«, organele acesteia au simțit că în condițiunile și cu mijloacele prevăzute în statutele dela 1861, instituțiunea noastră nu va putea corespunde așteptărilor legate de înființarea ei, îndeosebi în privința chestiunilor de limbă și literatură. Din această cauză deja a doua adunare generală, ținută în Brașov la 1862, care s'a ilustrat prin conferințele literare ale mai multor filologi de valoare (T. Cipariu, G. I. Munteanu, G. Barițiu, etc.), a decis crearea în sânul »Asociațiunii« a unor organe de specialitate literară prin înființarea a 3 secțiuni științifice (filologică, istorică și de științe fizico-naturale).

Aceste secțiuni au fost însă înființate abia după 14 ani, în adunarea generală ținută în Sibiu la 1876, dar de astădată fără succes durabil. Căci deja după trei ani adunarea generală din Sighișoara a trebuit să constate că încercarea făcută cu înființarea secțiunilor științifice n'a reușit și n'a avut alt rezultat practic decât o întrerupere în editarea organului »Asociațiunii«.

La 20 ani după înființarea primelor secțiuni, raportul literar al prim-secretarului »Asociațiunii« ventilează din nou această chestiune în adunarea generală ținută în Beiuș la 1898, și având aprobarea ei, comitetul central începe a se ocupa cu reactivarea secțiunilor și prezintă adunării generale întrunită la 1900 în Băile Herculane un regulament nou, pus pe baze mai practice. Aceiași adunare a ales apoi și câte 5 membri ordinari în cele 5 secțiuni instituite.

Noul regulament, completat — la cererea primei ședințe plenare a secțiunilor din 1901 — în adunarea generală din același an, prevede 5 secțiuni, cari vor avea să controleze mersul dezvoltării culturale a poporului român, piedecile acestei dezvoltări și mijloacele pentru delăturarea lor, să urmărească și sprijinească mișcarea literară română, să conlucreze la popularizarea științelor, la crearea de colecțiuni științifice, la expozițiuni și alte instituțiuni culturale, și preste tot să dea comitetului central concursul și sfatul lor în toate chestiunile științifice-literare.

Îndeosebi are să se ocupe:

Secțiunea *literară* cu studii linguistice și literare, cu folclorul, cu bibliografia română, cu editarea de scrieri populare și în fine cu artele frumoase;

Secțiunea *istorică* cu adunarea de colecțiuni și documente istorice, cu studii și editarea de publicațiuni istorice, etnografice, geografice și din domeniul jurisprudenței și științelor politice și îndeosebi cu instalarea Muzeului »Asociațiunii«;

Secțiunea *științifică* cu lucrări de științe exacte și fizice, explorări geografice și fiziografice, cu colecțiuni de istorie naturală (și nomenclatura acesteia) și cu igiena țăranului român;

Secțiunea *școlară* cu starea și ajutorarea învățământului românesc, cu statistica culturală, cu literatura didactică, pedagogică, filozofică și bisericească și îndeosebi și cu bibliotecile ambulante ale »Asociațiunii«; în fine

Secțiunea *economică* are să urmărească și înlesnească dezvoltarea economică a poporului român, prin publicațiuni, conferințe, asocieri, școli profesionale și expozițiuni, să se ocupe cu statistica și literatura economică și îndeosebi să sprijinească activitatea societăților economice românești de tot felul.

Vedem din aceste, că secțiunilor »Asociațiunii« li-s'a designat un teren de muncă vast și de importanță capitală, care cuprinde în cea mai mare parte chestiuni și afaceri cari fără pregătiri și cunoștințe speciale nu pot fi rezolvite în condițiuni multămitoare și cu atât mai puțin puteau fi dezlegate în mod competent de o corporațiune ad hoc cum sunt adunările generale, recrutate fără alegere, fără considerare la starea socială, la cunoștințe, la etate și sex, din toate păturile poporului și cari au să dezbată în grabă mare și în timp de abia câteva ore o lungă serie de chestiuni cu totul diferite, — și totatăt de puțin puteau fi lăsate numai în sarcina unui organ administrativ cum e comitetul central, preocupat de susținerea funcționării regulate a întreg organismului »Asociațiunii«, de chestiunile de avere și alte asemenea agende administrative și organizatorice.

Agendele mari, multe și grave ale secțiunilor, se 'nțelege nu pot fi rezolvite în timp de câți-va ani, și astfel numai după un deceniu sau două vom putea aprea în mod competent și temeinic, dacă aceste instituțiuni vor putea corespunde mențiunii lor și vor putea presta Asociațiunii, și prin aceasta intereselor culturale ale poporului nostru, serviciile mari și importante ce se așteaptă dela activitatea lor. Mai ales astăzi avem să ținem cont de greutatea începutului, cu cari au trebuit să lupte secțiunile în anii dintâiu, și de selecțiunile de caracter personal, inevitabile și necesare la consolidarea unei corporațiuni mai mari, care are să dezvolte o activitate intensivă cu concursul tuturor membrilor săi.

Aceste dificultăți au împiedecat activitatea secțiunilor în anii dintâiu atât de mult, încât cercuri largi au început a-și pierde încrederea în viitorul lor. Astăzi însă instituțiunile de

cari vorbim, se prezintă deja bine consolidate și dezvoltă o activitate intensivă și importantă, încât nu mai avem să ne temem de un nou eșec și putem prognostiza secțiunilor un viitor frumos și mult promițător.

Și până acum lucrarea secțiunilor a realizat rezultate multămitoare în privința îndreptării limbii și unificării ortografiei, care din a ei inițiativă a fost readusă la ordinea zilei și resolvită de curând de Academia Română; apoi în privința înaintării producțiunii noastre de literatură populară, cum a fost înăvuițirea »Bibliotecii populare a Asociațiunii«, în chestiunea Muzeului care cu ajutorul secțiunilor se va putea înzestra în mod sistematic și în condițiuni multămitoare și în fine în privința conferențelor publice și a bibliotecilor pentru popor. Afară de aceste secțiuni au pus în lucrare o lungă serie de opere mari și importante, cari se vor putea realiza și termina numai după ani de zile, dar vor fi de valoare extraordinară și de însemnătate deosebită pentru înaintarea culturală a poporului nostru.

Secțiunile la 1904 să compuneau din următorii membri ordinari :

În secțiunea literară :

Andr. Bârseanu, Dr. I. Blaga, Enea Hodos, Virg. Onițiu și Ios. Vulcan.

(Membri corespondenți: Dr. V. Branisce, Dr. Sext. Pușcariu și Nicolau Sulică).

În secțiunea istorică :

Vinc. Babeș, Dr. E. M. Cristea, Vas. Goldiș, I. cav. de Pușcariu și I. St. Șuluțu.

(Membri corespondenți: Dr. I. Mihályi, S. Moldovan și N. Togan).

În secțiunea științifică:

*Dr. A. Chețan, Aur. Ciortea, Dr. I. Radu, S. Stoica și
Ars. Vlaicu.*

(Membri corespondenți: V. Borlan și Dr. St. Erdélyi).

În secțiunea școlară:

*P. Drăgălină, I. F. Negruțiu, Dr. I. Olariu, Gr. Pletosu
și Dr. I. Stroia.*

(Membri corespondenți: Dr. V. Bologa, D. Lăpădat și
Dr. G. Popovici).

În secțiunea economică:

*T. Barzu, P. Cosma, Dr. C. Diaconovich, A. I. Preda
și R. Simu.*

(Membri corespondenți: I. Chirca, N. Petra-Petrescu și
Dr. N. Vecerdea).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicațiunile „Asociațiunii“.

Unul dintre mijloacele principale pentru realizarea scopurilor urmărite de »Asociațiune«, atât după natura lucrului cât și după dispozițiunile statutelor, este editarea de publicațiuni literare și științifice.

În stările noastre din a doua jumătate a secolului trecut, în cari ne-a lipsit aproape cu totul un public cetitor care să știe jertfi pentru lectura sa, ba în cari din contră aveam să deșeptăm și dezvoltăm în poporul nostru gustul de citire, și prin urmare trebuia să aducem sacrificii considerabile în acest scop, această parte a problemelor »Asociațiunii« a fost una dintre cele mai dificile, încât i-a impus sarcini mari cari au trecut mult preste mijloacele și puterile sale.

Între asemenea împrejurări nu este de mirare, că »Asociațiunea«, în deceniile dintâiu ale existenței sale nu a putut înavuți și înainta literatura noastră prin edițiuni mai mari și mai numeroase; ba a fost chiar un lucru dificil și demn de toată recunoștința, că a putut publică la început, în timp de 6 ani, »Analele« sale și apoi timp de 35 de ani, anume cu începere dela 1868 până în ziua de astăzi, revista sa „*Transilvania*“.

Ori-cât de mult și de sever a fost criticată această revistă din unele părți și la anumite timpuri, ea cuprinde totuși un material vast de valoare mare și durabilă și va forma încă timp îndelungat un prețios izvor pentru istoria și literatura noastră națională.

»Transilvania« a fost redigată întotdeauna de prim-secretarii »Asociațiunii«, și anume pe rând de George Barițiu, Ioan Popescu, Zacharia Boiu și Dr. C. Diaconovich. Aparițiunea ei a fost întreruptă la 1879 și 1880, când se înființaseră secțiunile științifice și aveau să îngrijească ele de materialul necesar pentru această publicațiune. Însă după-cum am amintit la alt loc, încercarea cu secțiunile a rămas atunci fără rezultat.

»Transilvania« a fost editată în decursul timpului în diferite formate (când 4°, când 8°, mai mic și mai mare) și a apărut la diferite termene, (cât-va timp de două-ori pe lună, apoi lunar și în fine tot la două luni). Cuprinsul ei îl formează, afară de actele oficiale ale »Asociațiunii« (procesele verbale ale adunărilor generale și ședințelor comitetului, rapoarte, discursuri prezidiale, propuneri și acte, etc.) o serie considerabilă de studii filosofice, istorice, pedagogice, sociale și artistice și o colecțiune bogată de documente istorice.

Editarea »Transilvaniei« în urma tiragiului mare (astăzi este de 2200—2300 exemplare), a impus »Asociațiunii« sacrificii foarte considerabile (de prezent cheltuelile de editare fac C 4500.— pe an), deoarece-ce în senzul statutelor se trimite *gratuit* tuturor membrilor »Asociațiunii« și astfel nu are aproape nici un singur abonat.

Criticii »Transilvaniei« de obicei pierd din vedere această împrejurare de însemnătate decisivă, și uită că editarea »Transilvaniei« în condițiunile plănuite de dânsii și corespunzătoare tuturor trebuințelor publicului nostru cetitor, ar reclama un budget care ar întrece întreg venitul »Asociațiunii«, din care și astăzi aproape 20% se cheltuiesc numai pentru această revistă, cu toate că partea ei literară este restrânsă la o întindere de maximal 18 coale pe an.

Pentru utilizarea mai lesnicioasă a materiilor publicate în »Transilvania«, redacțiunea actuală a publicat la 1896 un sumar alfabetic (real și personal) despre cei dintâi 25 de ani ai revistei.

În viitor »Transilvaniei« i-se vor putea aduce multe îmbunătățiri, deoarece-ce va avea să cuprindă și lucrările de interes mai general ale secțiunilor științifice-literare, cari în timpul din urmă au inaugurat o activitate intensivă și prin urmare vor putea augmenta revista cu multe scrieri de valoare.

Din cauza lipsei de mijloace bănești mai considerabile, »Asociațiunea« a trebuit să se mărginească la editarea unei serii modeste de publicațiuni mai mari și mai costisitoare.

Între aceste amintim în primul rând opera intitulată »*Date istorice privitoare la familiile nobile române*«, de Ioan cav. de Pușcariu, cari au fost publicate în 2 volume mari (format 4°) cu cheltuiala »Asociațiunii«. Această lucrare cuprinde un material vast de deosebit interes istoric, care ar fi fost păcat să nu se publice, dar de sigur rămâne nepublicat dacă »Asociațiunea« nu ar fi primit această sarcină. Căci pentru asemenea publicațiuni de specialitate astăzi încă nu avem cumpărători în publicul nostru cetitor.

O publicațiune de valoare deosebită pentru înaintarea culturală a poporului nostru, este »*Biblioteca populară a Asociațiunii*«, care, începută la anul 1899, cuprinde astăzi 17 numere cu diferite scrieri populare de interes practic din domeniul literaturii frumoase, istoriei, economiei, jurisprudenței, etc. Între autorii acestor scrieri găsim următoarele nume: V. Gr. Borgovan, Dr. E. M. Cristea, N. Ivan, V. Lazăr, Dr. V. Mol-

dovan, I. F. Negruțiu, Ioan Pop-Reteganul, G. Todică, Em. Ungurianu.¹⁾

Scrierile editate în Biblioteca poporală sunt întocmite atât în fond cât și în formă anume pentru trebuințele poporului de rând, se tipăresc în cel puțin 2000 exemplare și se vând cu un preț minimal (20 fileri de număr), însă în cea mai mare parte se distribuie gratuit. În budgetul »Asociațiunii« se prevede editarea a 5 numere pe an, și procurarea și cenzurarea manuscriptelor, după regulamentele în vigoare, cade în sarcina secțiunilor științifice-literare, îndeosebi în a secțiunii literare.

Fiind astfel asigurată pentru un timp mai îndelungat atât continuarea acestei »Biblioteci poporale«, cât și alegerea potrivită a sujetelor prin un for competent, nu încapе îndoială că această colecțiune preste câți-va ani va deveni un adevărat tezaur pentru trebuințele intelectuale ale poporului nostru.

În fine mai amintim că ideea întemeiării »Bibliotecii poporale a Asociațiunii« a fost lansată tot în raportul literar al prim-secretarului, prezentat la 1896 în adunarea generală din Lugoș, — raport despre care am mai vorbit și la alt loc.

Cea mai monumentală dintre publicațiunile editate sub auspiciile »Asociațiunii«, este „*Enciclopedia Română*“, inițiată la anul 1895 de prim-secretarul actual al »Asociațiunii«.

Această primă încercare pe terenul literaturii române enciclopedice, după o muncă intensivă de preste 8 ani, a fost terminată în primăvara anului 1904 în condițiuni relativ destul de mulțamitoare. Publicațiunea are o extensiune de 200 coale de tipar (format 8° mare, cu 2 columne, litere petit) și cu-

¹⁾ Consemnarea completă a numerilor »Bibliotecii poporale a Asociațiunii« se găsește pe învălitoarea acestei broșuri.

prinde 37.622 articole, lucrate de 172 autori distinși din toate țările locuite de Români.

»Enciclopedia Română« este menită a populariza științele și a lăți cunoștințele folositoare în sânul poporului nostru, și în vederea împrejurării că națiunea română trăiește despărțită prin multe hotare politice în diferite țări fără centre culturale comune, prin partea ei de interes special românesc îndeplinește și o importantă misiune națională-culturală.

Cheltuelile de editare ale acestei opere se urcă la aproape C 70.000.—, au fost însă acoperite de direcțiunea și editura »Enciclopediei« fără ca »Asociațiunii« să i-se fi impus vre-o sarcină materială.

Cu toate lacunele ei, publicațiunea de care vorbim, va înlesni în măsură mare lucrarea tuturor scrierilor noastre enciclopedice viitoare, și din această cauză, precum și prin faptul că este prima operă literară mare, la care a conlucrat timp de aproape un deceniu un număr considerabil de scriitori de frunte din toate țările locuite de Români, va rămâne pentru totdeauna un titlu de merit pentru »Asociațiune«.

Afară de aceste opere mai mari, »Asociațiunea« a mai editat și o serie de publicațiuni folositoare mai mici din diferite ramuri literare. (Amintim aici: Povești de I. P. Rete-ganul, Higiena copilului de S. Stoica; Cronica notarului anonim al Regelui Béla, trad. de M. Bésán; Românii din Transilvania la 1733 de N. Togan, etc.) și a contribuit la înaintarea literaturii noastre naționale prin numeroase premii și ajutoare, precum și prin publicarea anuală a repertoriului bibliografic al producțiunii noastre literare.

Organizația „Asociațiunii“.

Organizația internă a »Asociațiunii« este determinată detaliat și precis în statutele nouă dela 1895, pe cari le anexăm în extras la scrierea prezentă. La acest loc vom remarcă numai câte-va instituțiuni mai însemnate din această organizațiune, spre a arăta condițiunile în cari au fost realizate până acum.

Membrii »Asociațiunii« se clasifică în modul următor: fundatori cu o contribuire de C 400.— și pe viață, cu o contribuire de C 200.—, odată pentru totdeauna; ordinari, cu o cotizațiune anuală de C 10.—, și ajutători, cu cotizațiuni mai mici, minimal C 2.— la an. Spre informațiune asupra numărului și înmulțirii membrilor »Asociațiunii«, lăsăm să urmeze următoarele date din ultimul raport general al comitetului central:

»Numărul membrilor »Asociațiunii« de 10 ani încoace prezintă o continuă și îmbucurătoare creștere. Pe când dela 1861 până la 1894 numărul lor se mișcă în mod cu totul nesigur între 400 și 600, dela 1895 încoace ia un caracter constant și progresiv și ne prezintă următorul tablou:

Membrii:

Anul	fundatori	pe viață	ordinari	total
1894	73	162	412	647
1895	72	171	668	911
1896	68	181	774	1023
1897	72	180	867	1119
1898	82	210	1068	1360
1899	83	191	1024	1298

Anul	fundatori	pe viață	ordinari	total
1900	88	197	1088	1373
1901	83	204	1219	1506
1902	79	215	1192	1519
1903	83	227	1208	1563

»Această continuă și îmbucurătoare urcare a numărului membrilor se datorește nu numai creșterii interesului și priceperii poporului nostru pentru cauza »Asociațiunii«, ci îndeosebi și îmbunătățirilor făcute în timpul mai nou în întreg organismul »Asociațiunii«, mai ales în privința funcționării mai intensive a despărțămintelor și a evidenței mai bune și riguroase ce se poartă în biroul central asupra membrilor.

»Cu toate aceste numărul membrilor »Asociațiunii« până astăzi numai multămitor nu poate fi numit, și în comparație cu forțele numerice, economice și intelectuale ale poporului nostru lasă încă foarte mult de dorit....

»Față cu pretențiile mari ce se formulează în general în privința problemelor și activității »Asociațiunii«, se impune societății noastre și datorința de a-i da mijloacele trebuincioase pentru o lucrare mai intensivă, cu atât mai mult pentru-că în lipsa de fonduri disponibile, de prezent »Asociațiunea«, pentru acoperirea budgetului său, este avizată mai ales numai la cotizațiunile membrilor.

»Între asemenea împrejurări credem că cea mai veche și cea mai importantă asociațiune culturală română din țeară este în drept a reclama concursul tuturor acelor cari aparțin astăzi societății noastre culte și al căror număr este nease-mănat mai mare decât numărul neînsemnat al membrilor Asociațiunii«.

Afară de cei înșirați mai sus, »Asociațiunea« mai are

și membri onorari aleși de adunarea generală pe temeiul meritelor lor personale față cu »Asociațiunea«. Până la 1895, când ori-care membru putea propune în adunarea generală alegerea unui membru onorar, numărul acestora a fost relativ mare și a atins cifra de 54, în cea mai mare parte Români din alte țări și filo-români străini, a căror alegere după statutele vechi a fost condiționată de aprobarea guvernului. Dela 1896 încoace statutele, din motive temeinice și raționale, au legat alegerea membrilor onorari de propunerea comitetului central, care și-a impus în această privință la început o rezervă mare, încât a prezentat abia la 1904 prima propunere pentru alegerea de membri onorari (a D-lor *Alex. Mocsonyi*, *P. Cosma* și *I. Vulcan*).

Cele mai importante dintre organele »Asociațiunii« sunt *despărțămintele* și *agenturile* comunale, adică asocierile locale ale membrilor »Asociațiunii« din diferitele ținuturi, arondate ultima oră la 1899. În calcul mediu majoritatea despărțămintelor cuprinde câte 50—100 comune, iar agenturile numai membri din o singură comună.

Despărțămintele »Asociațiunii« au un rol de extremă importanță în viața acesteia. Puse în contact nemijlocit cu organele conducătoare ale instituțiunii noastre, și cu mediul asupra căruia aceasta ar avea să influențeze, efectele și rezultatele lucrării »Asociațiunii« sunt condiționate în cea mai mare parte dela zelul și priceperea cu care despărțămintele își îndeplinesc rolul lor intermediar.

În timpul din urmă s'au făcut progrese însemnate și în această privință. Anume raportul citat al comitetului constată din acte că în anul:

1895	dintre	33	despărțăminte	organizate	au	lucrat	21
1896	"	33	"	"	"	"	21
1897	"	33	"	"	"	"	22
1898	"	39	"	"	"	"	31
1899	"	42	"	"	"	"	33
1900	"	42	"	"	"	"	38
1901	"	44	"	"	"	"	42
1902	"	44	"	"	"	"	39
1903	"	46	"	"	"	"	40

Despărțămintele Asociațiunii sunt următoarele: Abrud-Câmpeni, Agnita, Alba-Iulia, Beins, Bistrița, Blaj, Bocșa, Brad, Bran, Brașov, Caransebeș, Cluj, Cobalm, Dej, Deva, Dicio-Sân-Mărtin, Dobra, Făgăraș, Hațeg, Hida-Huedin, Lipova, Ludoș, Lugoj, Mediaș, Mercurea, Mociu, Năsăud, Orade, Orăștie, Oravița, Oșorheiu, Panciova, Reghin, Sătmăr, Sebeș, Seliște, Sibiiu, Sighișoara, Șimleu, S.-Miclăuș, Timișoara, Torac, Treiscaune-Ciuc, Turda, Verșeș și Zernesci.

Numărul agenturilor comunale active este de prezent 97, deci relativ mic în comparație cu numărul comunelor românești din țeară, și deoare-ce »Asociațiunea« numai atunci își va putea realiză scopul pe deplin, dacă își va aveă agentura în fie-care localitate cu poporațiune românească, organele ei conducătoare mai au să săvârșască în această direcțiune o lucrare uriașă.

*

Dintre problemele despărțămintelor și agenturilor, cele mai importante sunt: înființarea de biblioteci populare, ambulante și stabile, aranjarea de prelegeri publice pentru popor și de expozițiuni economice.

În privința *bibliotecilor populare* s'au realizat până acum, mai ales în timpul mai nou, rezultate relativ destul de mulțămitoare. În lipsa unor date pe deplin exacte asupra numă-

rului bibliotecilor și a cărților ce cuprind, amintim aici, că comitetul central până la anul 1904 a avut cunoștință despre existența a 108 biblioteci, înființate în 29 despărțăminte.

În scopul de a se înlesni înmulțirea acestor biblioteci populare, cari în cea mai mare parte au fost acuirate din cuota de 20% ce statutele le-au lăsat despărțămintelor pentru trebuințele lor locale, după cotizățiunile anuale încasate de ele dela membrii »Asociațiunii«, și din colecte aranjate anume în acest scop, — comitetul central trimite din caz în caz diferite cărți întocmite anume pentru popor și acordă câteodată și ajutoare în bani, iar secțiunile științifice publică din timp în timp câte un îndreptar bibliografic spre orientare la cumpărarea cărților pentru aceste biblioteci.

Conferențele publice pentru popor, aranjate de despărțăminte mai ales cu ocaziunea adunărilor cercuale și a excursiunilor ce le fac din timp în timp comitetele cercuale în diferitele comune de pe teritoriul lor, se ocupă cu toate chestiunile de interes pentru popor, mai ales cu chestiuni din diferitele ramuri ale economiei (agricultură, pomărit, vierit, albinărit, cultura viermilor de mătăsă, industrie, etc.). În timpul cel mai nou secțiunea științifică a inaugurat conferințe din domeniul științelor naturale și fizice și al istoriei și geografiei, ilustrate cu »Skiophtonul«, și în vederea succeselor multămitoare ce le-a realizat, comitetul central a prevăzut în budget dotațiunile trebuincioase pentru înmulțirea aparatelor de proiecțiune, cari cu timpul vor avea să fie întrebuințate în toate despărțămintele.

Afară de cele două *expozițiuni* regnicolare mai mari (de agricultură și industrie), inițiate de »Asociațiune« și inaugurate la 1862 în Brașov și la 1881 în Sibiu, despre cari am vorbit la alt loc, — despărțămintele au mai aranjat în decursul

timpului, îndeosebi cu ocaziunea adunărilor generale și cer-
cuale, o întreagă serie de expozițiuni locale, cari au prezentat
produsele activității poporului în diferitele ramuri economice,
mai ales însă în industria de casă și în agricultură, și au fost
împreunate în cele mai multe cazuri cu distribuire de premii.

*

În cele expuse până aci am schițat — amăsurat cadrului
îngust al acestei publicațiuni — prin câteva trăsături fugitive
instituțiunile înființate de »Asociațiune« și lucrările săvârșite
de acestea

Am arătat că organele conducătoare ale »Asociațiunii« au
dezvoltat o activitate în multe privințe rodnică pe toate căile
și prin toate mijloacele designate în § 2 al statutelor pentru
realizarea scopului urmărit de »Asociațiune«.

Nu încapă îndoială, că cea mai mare parte a lucrărilor
inaugurate până astăzi nu trece preste cadrele unor începuturi
modeste, și că este încă mult de făcut pentru realizarea pro-
blemelor ce sunt impuse instituțiunii noastre.

Aceste rezultate însă nu se vor putea realiza nici prin
zelul cel mai înflăcărat și nici prin activitatea cea mai inten-
sivă a conducătorilor »Asociațiunii«, cât timp aceasta va fi lip-
sită de concursul deplin al cercurilor largi ale poporului nostru
și îndeosebi de al întregi societății noastre culte.

Statutele au îngrijit ca amăsurat stărilor în cari trăim,
chiar și cele mai modeste puteri să se poată valida în sânul
»Asociațiunii«, și astfel nu există Român care să aibă motive
de a se retrage dela participare la lucrările »Asociațiunii«, prin
care își va împlini una dintre cele mai frumoase datorințe
naționale.

A d n e x .

Extras din statutele „Asociațiunii“.

§ 1. Titlu Asociațiunii e: *„Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“*.

Acest titlu formează și inscripțiunea sigilului societății.

§ 2. Scopul Asociațiunii este: înaintarea culturii poporului român și anume prin inițiere de studii și scrutări și editare de publicațiuni literare, științifice și artistice; înființare de biblioteci populare, muzee și alte colecțiuni; acordare de premii și stipendii pentru diferite specialități de știință, artă și industrie; expozițiuni producțiuni și conferințe publice; înființare eventual ajutorare de școli și internate; organizare de secțiuni științifice și designare de referenți literari în aceste secțiuni; și în fine prin ori-ce alte întreprinderi legale, cari vor putea contribui la prosperarea literaturii și culturii atât spirituale cât și economice a Românilor din patrie.

§ 3. Limba oficială a Asociațiunii în toate afacerile ei este cea română; acei membri însă, cari nu știu românește, se pot servi în corespondențele lor cu organele Asociațiunii și de altă limbă.

§ 4. În adunările Asociațiunii nu se pot discuta obiecte religioase și politice.

§ 5. Asociațiunea va țineă o revistă periodică pentru publicațiunile sale oficiale și literare.

§ 6. Mijloacele materiale pentru realizarea scopului Aso-

ciațiunii sunt: 1. Sumele întrate dela membrii Asociațiunii; 2. Venitele realizate din publicațiunile Asociațiunii; 3. Venitele petrecerilor, concertelor, conferențelor, loteriilor și expozițiunilor, ce se vor aranja în favorul ei; 4. Donațiuni, eredități și legate; 5. Colectele ce se vor întreprinde în favorul ei.

Întrucât aranjarea întreprinderilor numite în punctele 3 și 5 după legile și ordinațiunile existente ar fi condiționată dela concesiunea autorităților, concesiunea trebuie exoperată.

§ 7. Din sumele plătite de membrii fondatori și pe viață, precum și din 20 % a taxelor membrilor ordinari se formează fondul general. Din venitele acestui fond 20 % se capitalizează, iar 80 % se pot folosi pentru acoperirea trebuințelor curente ale Asociațiunii. Acest fond se poate investi și în realități.

§ 8. Membrii Asociațiunii sunt: fondatori, pe viață, ordinari, ajutători, corespondenți și onorari.

Membru al Asociațiunii poate fi ori-ce corporațiune și alte persoane juridice, apoi ori-care bărbat sau femeie de pe teritoriul Coroanei ungare, fără deosebire de naționalitate și religie, dacă nu va fi respins din partea comitetului central.

Nici primirea, nici respingerea nu se motivează.

Membrii onorari și corespondenți pot fi și cetățenii altor state, însă numai cu aprobarea guvernului regesc.

§ 9. 1. Membru al Asociațiunii este, care plătește odată cel puțin o sumă de 200 fl.

2. Membru pe viață, care plătește odată pentru totdeauna 100 fl.

3. Membru ordinar, care plătește o taxă anuală de 5 fl.

4. Membru ajutător, care plătește o taxă anuală de cel puțin 1 fl.

§ 10. Membri corespondenți sunt aceia, cari se vor denumi prin adunarea generală în urma propunerii comitetului central. Acești membri nu vor plăti taxe, însă se așteaptă ca dănușii să sprijinească scopul Asociațiunii.

§ 11. Membri onorari sunt aceia, pe cari adunarea generală la propunerea comitetului central îi distinge prin alegere, pe temeiul meritelor personale față cu Asociațiunea. Ei sunt liberi de taxă.

§ 12. Drepturile și datorințele membrilor fondatori, pe viață și ordinari sunt, ca ei să conlucre din toate puterile pentru înaintarea scopului societății, au drept în adunările generale a face propuneri în acest sens; au drept de inițiativă și vot decisiv în adunările generale; iar organul Asociațiunii îl primesc gratuit.

Membrii ajutători au vot numai în adunările despărțămintelor.

§ 13. Fie-care membru înceată de a fi membru al Asociațiunii: a) prin moarte; b) prin repășire; c) dacă va înceta a plăti taxele anuale și d) dacă se va eschide prin decisiunea comitetului central.

§ 14. Comitetul central poate eschide din calitatea de membru:

- a) pre cei condamnați pentru fapte criminale infamante;
- b) pre cei cari lucră contra intereselor Asociațiunii.

Contra eschiderii se poate înainta recurs la proxima adunare generală.

§ 15. Afacerile Asociațiunii le provăd: a) adunarea generală; b) comitetul central; c) funcționarii ei; d) adunările și comitetele despărțămintelor; e) agenturile comunale.

§ 16. Asociațiunea va țineă în tot anul o adunare ge-

nerală, și dacă vor cere împrejurările și mai multe. Adunarea generală va constă din membrii fondatori, pe viață și ordinari cu vot decisiv. Membrii corespondenți și onorari au numai vot consultativ. Convocarea adunării generale se va publica prin ziarele române, și deodată cu publicarea se va insinua la respectiva autoritate politică.

Adunarea generală fixează din an în an locul proximei adunări, iar timpul — comitetul central.

Votul se exerciază în persoană, iar dintre persoanele juridice numai societățile anonime pot fi reprezentate în adunarea generală prin mandatar.

§ 24. Funcționarii Asociațiunii sunt: 1. Președintele. 2. Vice-președintele. 3. Secretariul I. 4. Secretariul II. 5. Casariul. 6. Bibliotecariul. 7. Archivariul. 8. Controlorul. 9. Economul. Președintele, vice-președintele și secretariul I se aleg de adunarea generală dintre membrii Asociațiunii, pe ceilalți funcționari îi numește comitetul central.

Comitetul central după trebuință poate îmbina mai multe posturi, afară de posturile de casariu și de controlor, cari nu pot fi încredințate aceleiași persoane.

§ 25. Funcțiunile se îndeplinesc gratuit. Adunarea generală însă poate stabili la propunerea comitetului central remunerațiuni pentru funcționari.

§ 35. Reședința cancelariei este Sibiul.

§ 36. Membrii Asociațiunii cu privire la deosebitele ținuturi se grupează în despărțăminte, în fruntea cărora va fi un comitet, iar în fruntea comunelor din despărțăminte, câte o agentură.

§ 37. Chemarea despărțămintelor este a conlucra la ajungerea scopului Asociațiunii, întrând în mai de-aproape atingere

cu poporul și răspândind la acesta învățătura în toate direcțiunile:

- a) prin colecțiuni de produse literare folositoare de tot felul;
- b) prin stăruința, ca pe lângă școalele populare să se înființeze și susțină școale de pomărit și vierit, de grădini și alte economii de model etc. în măsura mijloacelor disponibile;
- c) prin disertațiuni populare și învățături despre economie, industrie și comerț;
- d) prin îngrijirea ca să se îndemne poporul a îmbrățișa deosebitele ramuri de industrie și de comerț;
- e) prin îndemnarea poporului la înființarea de însoțiri folositoare pentru membrii lor, provăzute cu statute speciale, cari se vor înainta la autoritățile competente pentru aprobare.

§ 38. Numărul și întinderea despărțămintelor, se stabilește de comitetul central.

§ 39. Membru al unui atare despărțământ este fie-care membru fondator, pe viață, ordinar, ajutător și onorar al Asociațiunii, cu domiciliul pe teritoriul despărțământului.

§ 40. Despărțămintele își îndeplinesc afacerile prin adunările cercuale (§ 41—42), prin comitetele cercuale (§ 43—45), și prin agenturile comunale (§ 46—47).

Fiind ele numai părți integrante ale Asociațiunii (§ 15) se înțelege de sine, că toate acțiunile lor trebuie să fie controlate și aprobate de comitetul central, că avere proprie nu pot avea, ci tot ce intră la cassa lor, au să transpună la cassa centrală.

Pentru trebuințele despărțămintelor însă, la propunerea adunării cercuale (§ 42 p. 6), să vor asemna din partea comitetului central 20 % din sumele încasate prin ele pe scama Asociațiunii în fie-care an sub ori-ce titlu, afară de taxele

încassate dela membrii fondatori și pe viață, cari în sensul §-lui 7 au să între întregi în fond.

Economiile fie-cărui an rămân la fondul Asociațiunii și nu se mai pot pune pentru alt an la dispozițiunea despărțământului.

§ 41. Despărțământul va țineă în fie-care an câte o adunare cercuală, în caz de necesitate și mai multe, la care pot participa cu vot decisiv toți membrii enumărați în § 39.

§ 43. În fruntea fie-cărui despărțământ stă un comitet ales pe trei ani de însuși despărțământul în adunarea cercuală și întărit de comitetul central, căruia îi este nemijlocit subordonat.

Comitetul stă: din directorul despărțământului, ca președinte și din patru membri aleși, apoi din toți membrii fondatori și pe viață ai Asociațiunii, domiciliați pe teritoriul despărțământului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Membrii onorari și ajutători nu pot fi membri ai comitetului.

§ 46. În fie-care comună, în care se află patru membri cel puțin, de ori-ce categorie ai Asociațiunii, se poate înființa o agentură, în scopul de a servi drept organ al Asociațiunii, în nemijlocită atingere cu populațiunea respectivei comune.

Agentura se constituie sub prezidiul unui delegat al comitetului cercual, alegându-și un președinte, un cassar și un notar pe timp nedeterminat, pe cari însă comitetul cercual îi poate schimba, când cere trebuința.

§ 47. Chemarea agenturei este: a stăruî pentru înmulțirea membrilor și altor venite ale Asociațiunii în comună; a încassa banii dela cei-ce îi vor răspunde la dânsa și a-i administra fără întârziere la comitetul cercual; a duce în îndeplinire dispozițiunile comitetului cercual; a grijî de foile,

cărțile, eventual biblioteca poporală și cu un cuvânt de toate obiectele primite dela comitetul cercual pentru întrebuințarea lor în comună, ținându-le totdeauna în stare bună; a înainta în fie-care an socoteli la comitetul cercual despre banii încasați, și în fine din când în când a face comitetului cercual propuneri în interesul Asociațiunii.

§ 48. Asociațiunea se va privi de desființată când membrii ei fondatori, pe viață și ordinari ar scădea la un număr numai de 12 inși. În acest caz, eventual și în cazul de desființare contemplat în § 49, averea ei trece ca moștenire la Mitropolia română gr.-cat. din Blaj și la cea română gr.-or. din Sibiiu în părți egale.

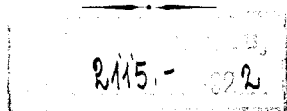
Averea și obiectele cu destinațiune specială se vor administra și mai departe conform voinței fondatorului.

Conclusul referitor la dizolvare, înainte de a se pune în lucrare se înaintează la ministrul regesc ung. de interne.

Cuprinsul.

	Pag.
De introducere	3
Înființarea »Asociațiunii«	5
Adunările generale	7
Scopul »Asociațiunii«	15
Averea »Asociațiunii«	19
Școala de fete cu internat	28
Muzeul istoric și etnografic	40
Biblioteca »Asociațiunii«	45
Secțiunile științifice-literare	49
Publicațiunile »Asociațiunii«	54
Organizația »Asociațiunii«	59
Extras din statutele »Asociațiunii«	65

Din

„Biblioteca populară a Asociațiunii“

au apărut:

- Nr. 1. Povestiri (I.) din viața țăranilor români, de *Ioan Pop-Reteganul* fil. 20
- Nr. 2. Povestiri (II.) din viața țăranilor români, de *Ioan Pop-Reteganul* fil. 20
- Nr. 3. Despre cărțile funduare și întabulări, de *Dr. Valer Moldovan* fil. 30
- Nr. 4. Sfaturi bune. Trei disertațiuni, de *Emanuil Ungurean, Dr. Elie Cristea și Nicolau Ivan* fil. 20
- Nr. 5. Casa părintească, crescătoria indivizilor și popoarelor, de *Ioan Popea*, fost profesor la gimnasiul român din Brașov fil. 20
- Nr. 6. Despre testament. Explicarea articolului de lege XVI, din anul 1876, de *Dr. Valer Moldovan* fil. 30
- Nr. 7. Poșta, telegraful, telefonul. Noțiuni generale despre instituțiile poștale, de *Gavr. Todică* fil. 20
- Nr. 8. Icoane din istoria Grecilor vechi. Partea I. de *V. Lazăr* fil. 20
- Nr. 9. Icoane din istoria Grecilor vechi. Partea II. de *V. Lazăr* fil. 20
- Nr. 10. Grădina de legumi, de *Ioan F. Negruțiu* fil. 30
- Nr. 11. Cultura cucuruzului, de *Ioan F. Negruțiu* fil. 20
- Nr. 12. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea I. Familia, de *V. Gr. Borgovanu* fil. 20
- Nr. 13. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea II. Ionel de un an, de *V. Gr. Borgovanu* fil. 20
- Nr. 14. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea III. Ionel până la șese ani, de *V. Gr. Borgovanu* fil. 20
- Nr. 15. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea IV. Ionel la școală, de *V. Gr. Borgovanu* fil. 20
- Nr. 16. Ionel. Principii morale și creștinești de educațiune. Cartea V. Ionel la școala vieții, de *V. Gr. Borgovanu* fil. 20
- Nr. 17. »Astra«. Informațiuni asupra scopurilor și instituțiilor »Asociațiunii pentru literatura română și cultura popoului român« fil. 20

Medalia de aur dela Expoziția științifică din București, 1903.

ASTRA

Enciclopedia Română

publicată din însărcinarea și sub auspiciile

ASOCIAȚIUNII
pentru
literatura română și cultura poporului român
de
Dr. C. Diaconovich.

Cu numeroase ilustrațiuni
și harte.

CU Cluj / Central Ur

3160 pag. 8° mare — 37.622 articole.

3 tomuri
legate luxos
K 80.—

33 fasc.
broșurate
K 70.—

Minerva

Editura și tiparul
1904

W. Krafft, Sibiu.

